

Εναρμόνιση των ευαγγελίων - Πώς εργάζονται οι απολογητές

Πριν από κάποια χρόνια, είχε κυκλοφορήσει στο διαδίκτυο ένα ερωτηματολόγιο που φανέρωνε τις αντιφάσεις των ευαγγελικών διηγήσεων. Συγκεκριμένα, για τα περιγραφόμενα «συμβάντα» των ημερών του Πάσχα. Ωστόσο, οι απολογητές ανάρτησαν και εκείνοι μια απάντηση σε τρεις συνέχειες. Μελετώντας τόσο το ερωτηματολόγιο, όσο και τις απαντήσεις των νεοαπολογητών, διαπίστωσα κάποια πράγματα. Είτε οι ερωτήσεις δεν ήταν πάντα κατάλληλα διατυπωμένες, είτε στηρίζονταν σε λανθασμένες βάσεις. Αυτό το γεγονός, έδωσε τη δυνατότητα στους νεοαπολογητές όχι μόνο να κατηγορήσουν τους συντάκτες του για άγνοια και ρηχότητα, αλλά επιπλέον να δομήσουν τις απαντήσεις τους σε λανθασμένα δεδομένα, με αποτέλεσμα να δίνουν στον αναγνώστη την εντύπωση ότι τα ευαγγέλια εναρμονίζονται.

Προτείνεται να διαβαστεί το παρόν άρθρο τμήμα-τμήμα, και να συγκριθεί εκ παραλλήλου με τη σειρά άρθρων των νεοαπολογητών. Για τη διευκόλυνση του αναγνώστη, δίδονται οι εξής σύνδεσμοι:

- «Quiz για τις μέρες του Πάσχα» - Απαντήσεις σε ένα αφελές ερωτηματολόγιο» Μέρος Α'.
- «Quiz για τις μέρες του Πάσχα» - Απαντήσεις σε ένα αφελές ερωτηματολόγιο» Μέρος Β'.
- «Quiz για τις μέρες του Πάσχα» - Απαντήσεις σε ένα αφελές ερωτηματολόγιο» Μέρος Γ' .

Τί ισχυρίζονται οι νεοαπολογητές προκειμένου να στηρίξουν τη θεωρία τους;

[Προτείνεται να διαβαστεί εκ παραλλήλου με το πρώτο μέρος της απάντησης των νεοαπολογητών].

Οι νεοαπολογητές βασίζουν όλη την επιχειρηματολογία τους για την εναρμόνιση των ευαγγελίων, στους εξής τρεις ισχυρισμούς:

α) Ότι οι «φαινομενικές» αντιφάσεις στηρίζονται στην λανθασμένη θέση ότι τα ευαγγέλια επιχειρούν να κάνουν λεπτομερή ιστοριογραφία. Όπως γράφουν, «εντελώς αυθαίρετα δηλώνουν ότι σκοπός των ευαγγελιστών ήταν να κάνουν

λεπτομερή ιστοριογραφία και επάνω σε αυτό το ανύπαρκτο δεδομένο, χτίζουν όσες «αντιφάσεις» θέλουν». Και με βάση τον παραπάνω ισχυρισμό, καταλήγουν: «Άρα, η διάψευση των ψευδολόγων βρίσκεται στα κοινά σημεία των τεσσάρων ευαγγελίων, τα οποία οι ιεροί συγγραφείς τα διατήρησαν ως τον βασικό κορμό της εκκλησιαστικής πίστης». Επιπλέον, θέτουν το ψευδοδίλλημα: «Αν λοιπόν οι διαφορές, δήθεν δηλώνουν ότι ήταν μια «πλαστή ιστορία», δέχονται εξίσου οι ψευδολόγοι ότι τα κοινά σημεία δηλώνουν μια πραγματική ιστορία; Ή μήπως παίζουν το απατηλό παιχνίδι, δύο μέτρα και δύο σταθμά;».

β) Στο ότι η Εκκλησία από την ίδρυσή της μέχρι την Α' «Οικουμενική» σύνοδο το 325, είχε απορρίψει πολλά κείμενα, παρότι ως τότε δεν είχε καμία δυνατότητα κοινών αποφάσεων. Με αυτό το επιχείρημα, θέλουν να δείξουν τη κοινή εκκλησιαστική συνείδηση. Γράφουν: «Ήταν δυνατόν να εδραιωθούν 4 ευαγγέλια γεμάτα «σκανδαλώδεις αντιφάσεις», τη στιγμή που απορρίφθηκαν χωρίς δισταγμό εκατοντάδες απόκρυφα κείμενα;». Επίσης, «Μέχρι τότε λοιπόν, η Εκκλησία απέρριψε τις εκατοντάδες αιρετικές, μυθολογικές, ψευδείς και ευφάνταστες διηγήσεις που εμφανίστηκαν, χωρίς καμία κοινή απόφαση, ενώ στη συνείδηση του γεωγραφικά διασκορπισμένου Σώματος της Εκκλησίας, αναγνωρίστηκαν από πολύ νωρίς, ως αυθεντικοί φορείς της Παράδοσης μόνο αυτά τα 4 ευαγγέλια, μέσα από μια «θάλασσα» απόκρυφων κειμένων». Και καταλήγουν: «Κατά συνέπεια, η Εκκλησία ήταν ένα ζωντανό σώμα που ασκούσε αυστηρό έλεγχο στην αυθεντικότητα της Παραδόσεως και μάλιστα, χωρίς να έχει ουδεμία πυραμιδοειδή ιεραρχία».

γ) Στην «ιστορικότητα» του Ιησού. Επικαλούνται τον Λουκιανό, τον Κέλσο, και τον Πορφύριο, οι οποίοι (όπως λένουν) δεν αμφισβήτησαν την ιστορικότητα του Ιησού. Γράφουν: «Βλέπουμε ενδεικτικά, τον τρόπο με τον οποίο αναφέρονται στον ιστορικό Ιησού, οι αρχαιότεροι και μεγαλύτεροι εχθροί του χριστιανισμού: - Οι χριστιανοί, ως «νομοθέτη και αρχηγό...ακόμη...λατρεύουν τον άνθρωπο που σταυρώθηκε στην Παλαιστίνη» (Λουκιανός, Περί της Περεγρίνου Τελευτής, 11). - «Ο δάσκαλός τους καρφώθηκε στον σταυρό και ήταν μαραγκός στο επάγγελμα» (Κέλσος, Αληθής Λόγος 6,34). - Ο Χριστός, «ανεχόταν να τον χτυπούν μ' ένα καλάμι, να τον φτύνουν και να του φορέσουν ακάνθινο στεφάνι» (Πορφύριος, Κατά Χριστιανών, διασωθέν απόσπασμα στο: Μακαρίου Μάγνητος, «Αποκριτικός» 3,1)».

Εφόσον αυτά προηγούνται της προσπάθειας εναρμονίσεως των ευαγγελίων, από αυτά πρέπει και εμείς να ξεκινήσουμε την απάντησή μας. Αν απαντηθούν αυτά, τότε καταστρέφεται ολοσχερώς και εκ θεμελίων όλο το οικοδόμημα της

επιχειρούμενης εναρμόνισης.

Τί θα μπορούσε κανείς να αντιτάξει στα παραπάνω; Απάντηση στον πρώτο ισχυρισμό.

Το πρώτο που θα έπρεπε να ξεκαθαριστεί, είναι αν θα έπρεπε να περιμένουμε λεπτομερή εξιστόρηση των γεγονότων από τα κανονικά ευαγγέλια. Αν εξαιρέσουμε το «κατά Λουκά», τα υπόλοιπα τρία δεν μας δίδουν καμία τέτοια πληροφορία στην οποία θα μπορούσαμε να βασίσουμε την απάντησή μας. Αν και φαίνεται ότι το «κατά Ματθαίον» προσπαθεί να παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη ιστορία, ωστόσο πουθενά δεν αναφέρεται σε αυτό ότι τα περιλαμβάνει όλα. Το «κατά Ιωάννην» είναι σαφές ως προς τον σκοπό της συγγραφής του: «Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ • **ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ** καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» (20:30-31). Συνεπώς, ούτε αυτό μας δηλώνει ότι τα περιλαμβάνει όλα. Περιλαμβάνει όσα είναι αναγκαία για να πιστέψουν ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός (δηλαδή, ο Μεσσίας των ιουδαϊκών γραφών). Όσον αφορά το «κατά Μάρκον», είναι το ελλιπέστερο όλων, τόσο θεολογικά όσο και ιστορικά. Όμως, με το ευαγγέλιο του Λουκά, τα πράγματα είναι διαφορετικά.

Στο προοίμιο αναφέρεται: «Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κάμοι, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν **πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι**, κράτιστε Θεόφιλε, **ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν**» (1.1-4). Αν παρατηρήσουμε προσεκτικά το εδάφιο, ο συγγραφέας δεν γράφει στον Θεόφιλο ότι θα ρίξει το βάρος της συγγραφής στο κατηχητικό μέρος (το οποίο σαφέστατα υπάρχει), αλλά θα του διηγηθεί γραπτώς όλα τα ΙΣΤΟΡΙΚΑ γεγονότα («πάσιν»), με ακρίβεια («ακριβώς»), και κατά σειρά («καθεξής»). Και αυτό, όχι για να κατηχήσει τον Θεόφιλο, αλλά «ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν». Ο Θεόφιλος ήταν ΗΔΗ κατηχημένος. Αυτό που χρειαζόνταν ήταν η ιστορική κατοχύρωση (τὴν ἀσφάλειαν) των (θεολογικών) λόγων που κατηχήθηκε. **Ἐνα το κρατούμενο λοιπόν, ότι οι νέο- απολογητές δεν εμφανίζουν στοιχεία που δεν τους βολεύουν.**

Στο υπόμνημα του ο Π. Τρεμπέλας αναφέρει: «Σύμφωνα με τον Sabatier στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο στους 1310 στίχους, στους οποίους μετριέται η συνοπτική αφήγηση, 541 στίχοι είναι αποκλειστικοί του Λουκά. Έτσι περισσότερο από το 1/3

της ιστορίας του Ιησού, θα μας παρέμενε άγνωστο, εάν ο Λουκάς δεν επιδιόταν σε αυτήν την ακριβή έρευνά του». **Δεύτερο κρατούμενο, ότι οι νέο-απολογητές κάνουν επιλεκτική χρήση των πηγών που χρησιμοποιούν.** Στο προκείμενο, ενώ ο Τρεμπέλας υποστηρίζει το ίδιο ακριβώς με τους νεοαπολογητές, ωστόσο παραθέτει απόψεις και άλλων. Αυτές, επειδή δεν βολεύουν, αποσιωπούνται κατά τη συνήθη τακτική.

Κάπου εδώ, λοιπόν, θα μπορούσε να τελειώσει το ζήτημα. Θα μπορούσαμε να πούμε: «Κύριοι απολογητές, ιδού, πατώντας επάνω στα λόγια του ευαγγελιστή σας Λουκά, χρησιμοποιούμε το συγκεκριμένο ευαγγέλιο ως «μέτρα και σταθμά» προκειμένου να βγάλουμε τα υπόλοιπα τρία, είτε ψευδή είτε αναληθή και συνεπώς απορριπτέα». Το ίδιο πράγμα μας λέει ο ίδιος συγγραφέας στη συνέχεια του «κατά Λουκά» ευαγγελίου, στο βιβλίο των «Πράξεων». Εκεί, αρχίζει ως εξής: «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων ὧ Θεόφιλε ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν ἄχρι ἣς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου οὗς ἐξέλεξατο ἀνελήφθη» (1.1-2). Μέσα στην περίοδο από την έναρξη της δημόσιας δράσεως του Ιησού μέχρι την ανάληψη, εντάσσονται και τα «γεγονότα» του Πάσχα. Συνεπώς, πρέπει να περιμένουμε ακρίβεια από το «κατά Λουκά».

Οι νεοαπολογητές, παρόλα τα σαφέστατα λόγια του ευαγγελιστή τους, επιμένουν να θεωρούν ότι κανένα ευαγγέλιο δεν ισχυρίζεται ότι τα λέει όλα. Και το κάνουν σκόπιμα, ώστε να είναι σε θέση με βάση αυτή τη δικαιολογία, να προβαίνουν σε εξαλείψη των διαφορών και των αντιφάσεων. Να αναφέρω ως δυνατό παράδειγμα, αυτό της αναλήψεως του Ιησού. Ως γεγονός, αναφέρεται μόνο στο «κατά Λουκάν» ευαγγέλιο. Σύμφωνα όμως με όσα ισχυρίζονται οι νεοαπολογητές, οι συγγραφείς των υπόλοιπων τριών ευαγγελίων δεν ήταν υποχρεωμένοι να την αναφέρουν. Διότι, δεν κάνουν ούτε λεπτομερή ιστοριογραφία, ούτε την αρνούνται κάπου ρητώς. Αυτό, στην πραγματικότητα, είναι μια σοφιστεία. Πώς θα ήταν δυνατόν να μην αναφέρεται το γεγονός της αναλήψεως του Ιησού στα δύο προηγούμενα ευαγγέλια (Μάρκος, Ματθαίος), αλλά να αναφέρονται άλλα υποδεέστερα σε σύγκριση με εκείνο, όπως λόγου χάρη αυτό της θεραπείας της πεθεράς του Πέτρου, που αναφέρεται στα δύο αυτά ευαγγέλια; Δηλαδή, οι χριστιανοί γνώριζαν για το γεγονός της αναλήψεως (για αυτό και δεν αναφέρθηκε από το «κατά Ματθαίον» και «Μάρκον»), αλλά δεν γνώριζαν για την προαναφερθείσα θεραπεία; Και μάλιστα, έπρεπε να τη μάθουν από δύο πηγές; Σημειωτέον, ότι αυτή αναφέρεται και τρίτη φορά, στο «κατά Λουκάν». Αφού οι χριστιανοί γνώριζαν, γιατί η αναφορά της θεραπείας να επαναλαμβάνεται τρεις φορές, ενώ τα περί της

αναλήψεως να αναφέρονται μόνο μια; Ποιό από τα δύο έχει μεγαλύτερη θεολογική σημασία; **Τρίτο λοιπόν κρατούμενο, ότι δεν τους απασχολεί η αλήθεια αντικειμενικά, αλλά μόνο η υπεράσπιση της πίστης τους.**

Το επιχείρημα λοιπόν της μη λεπτομερούς ιστοριογραφίας, στην ουσία του είναι μια δικαιολογία-πρόφαση, ώστε να μπορούν εκ των υστέρων να προβαίνουν σε μια «αρμονική» σύνθεση, ομαλοποιώντας τις όποιες διαφορές. Η θεωρία της εναρμονίσεως ΠΡΟΥΠΟΘΕΤΕΙ ότι τα συμβάντα που δεν αναφέρονται καθόλου είναι ΗΔΗ ΓΝΩΣΤΑ, και όσα αναφέρονται μεν αλλά όχι λεπτομερώς είναι επίσης ΓΝΩΣΤΑ στις εκκλησιαστικές ενότητες. Κάτι που δείχνει προς μια ενιαία εκκλησιαστική παράδοση. Είναι όμως έτσι;

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε: Το ότι τα ευαγγέλια δεν ισχυρίζονται ότι κάνουν πλήρη καταγραφή του βίου του Ιησού, εκτός του «κατά Λουκά», δεν σημαίνει αυτομάτως ότι επιδέχονται αλληλοσυμπληρώσεως. Αυτό θα μπορούσε να ισχύει με τη βασική προϋπόθεση ότι εξ αρχής υπήρχε ενιαία εκκλησιαστική παράδοση. Φυσικά, ΠΡΙΝ τη «μερική» καταγραφή από τους ευαγγελιστές. Δηλαδή, ΠΡΙΝ το 60 κ.ε., όπου συντάσσεται το πρώτο «κανονικό» ευαγγέλιο. Όμως, ούτε τα κοινά σημεία των ευαγγελίων δηλώνουν αληθινή ιστορία. Αυτό που δηλώνουν είναι (στην καλύτερη περίπτωση) ότι έχουμε μια αρχική ιστορία-παράδοση που μεταφέρεται με παραλλαγές, καθώς όπως έχει δείξει η έρευνα, τα ευαγγέλια ούτε από αυτόπτες γράφτηκαν, ούτε κοντά στα χρόνια των «συμβάντων» που περιγράφουν. Ούτε γράφτηκαν την ίδια εποχή, ούτε είχαν κοινούς αποδέκτες. Μάλιστα, τα συνοπτικά ευαγγέλια έχουν άμεση εξάρτηση μεταξύ τους όπως αποδεικνύεται από την πληθώρα των κοινών τους στίχων. Και επειδή ακριβώς απευθύνονταν σε έναν πολυμορφικό χριστιανισμό, δεν ενδιαφέρονταν για τις μεταξύ τους αντιθέσεις-αντιφάσεις. Όμως, όταν θα προχωρήσει περαιτέρω η διάδοσή τους κατά τον δεύτερο αιώνα και θα αρχίσει η κριτική από τον πνευματικό κόσμο, τότε θα επιχειρηθεί και η παραχάραξή τους, που όχι μόνο θα αμβλύνει το πρόβλημα των αντιφάσεων, αλλά θα το κάνει οξύτερο.

Υπήρχε ενιαία κοινή εκκλησιαστική παράδοση; Τί λένε οι πηγές; Απάντηση στο δεύτερο ισχυρισμό.

1. Ευαγγέλια του πρώτου αιώνα που ΔΕΝ υπάρχουν σήμερα.

Σύμφωνα με τον καθηγητή της πρώιμης ιστορίας του Χριστιανισμού Έρμαν

Μπάρτ, είναι κοινός τόπος μεταξύ των ειδικών ότι κατά την πρώιμη εποχή του Χριστιανισμού κυκλοφορούσαν πολλά ευαγγέλια και όχι μόνο τα τέσσερα που επέλεξε η Εκκλησία.

«Συντάχθηκαν πολλά ευαγγέλια, τα οποία κατέγραφαν τις παραδόσεις που σχετίζονταν με τη ζωή του Ιησού. Τέσσερα από αυτά άρχισαν να χρησιμοποιούνται ευρύτερα -αυτά του Ματθαίου, του Μάρκου, του Λουκά και του Ιωάννη της Καινής Διαθήκης- αλλά γράφτηκαν και πολλά άλλα» («Παραφράζοντας τα λόγια του Ιησού», σ. 40).

Αλλά και η καθηγήτρια θρησκευολογίας Ιλέιν Πέιζτελς, υποστηρίζει την ίδια άποψη: *«Αυτό που αποκαλούμε Χριστιανισμό και ότι αναγνωρίζουμε ως χριστιανική παράδοση, στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει μόνο μια μικρή συλλογή συγκεκριμένων πηγών, επιλεγμένων ανάμεσα από δεκάδες άλλες» («Τα Γνωστικά ευαγγέλια», σ. 43).*

Έχουμε, δηλαδή, όχι μόνο τα τέσσερα γνωστά ευαγγέλια. Έχουμε και άλλα που ενώ αρχικά χρησιμοποιούνταν από τις κοινότητες, αργότερα απορρίφθηκαν. Υπήρχαν βέβαια διάφορες «αποκαλύψεις», διάφορες επιστολές, διάφορες «Πράξεις». Αλλά θα επικεντρωθώ στα διάφορα «ευαγγέλια».

Στο προοίμιο του «κατά Λουκάν» που είδαμε παραπάνω, γίνεται σαφέστατα αναφορά για κείμενα-διηγήσεις σχετικές με τον Ιησού, δηλαδή ευαγγέλια. *«Ἐπειδήπερ **πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν** περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, **ἔδοξε κάμοί,** παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνώσῃς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν»(1.1-4).* Ὅπως γνωρίζουμε, πριν τη συγγραφή αυτού του ευαγγελίου, υπήρχαν το «κατά Ματθαίου» και το «κατά Μάρκον». Η λέξη «πολλοί» όμως δεν θα μπορούσε να αφορά μόνο δύο ευαγγέλια. Είναι αποδεκτή λοιπόν η ύπαρξη πολλών γραπτών κειμένων-ευαγγελίων κατά την πρώιμη εκείνη εποχή, που τελικά δεν διασώθηκαν. Ο καθηγητής πατρολογίας Π. Χρήστου δέχεται και αυτός το ίδιο: *«Ὅταν ο Λουκάς εις τον πρόλογον του ευαγγελίου του ομιλεί περί πολλῶν αποπείρων συντάξεως κειμένων δια το έργον του Ιησού Χριστού, δυνατόν να εννοή και συλλογὰς λογίων, αλλά **κυρίως πρέπει να εννοεῖ πληρέστερα κείμενα αναφερόμενα τόσον εις τους λόγους ὅσον και εις τας πράξεις του Χριστού**» («Πατρολογία», τ. Β΄, σ. 231).* Ο Π. Τεμπέλας -που πάντα κινείται στα συγγράμματά του περισσότερο απολογητικά παρά

επιστημονικά-, στο υπόμνημά του «εις το κατά Λουκά ευαγγέλιο» παραδέχεται και αυτός την ύπαρξη κειμένων προγενεστέρων των ευαγγελίων.

Γράφει: «Τα συμφραζόμενα φανερώνουν, ότι οι πολλοί αυτοί ήταν, όπως και ο Λουκάς, μη αυτόπτες. Συνεπώς αποκλείεται να υπονοεί εδώ τον αυτόπτη Ματθαίο, του οποίου το ευαγγέλιο δεν φαίνεται να γνώρισε ο Λουκάς. Όσον αφορά στο ευαγγέλιο του Μάρκου είναι ελάχιστα πιθανό, ότι ο Λουκάς θα χαρακτήριζε ως απλή απόπειρα σύγγραμμα που θεωρούνταν γενικώς ως συγγραφή των αφηγήσεων του Πέτρου».

Παράλληλα, παραθέτει απόψεις ορισμένων εκκλησιαστικών, όπως του Ωριγένους. «Επειδή ήταν υπέρογκο το εγχείρημα, ενώ δηλαδή ήταν άνθρωπος, να συγγράψει διδασκαλία και λόγια Θεού, εύλογα απολογείται στον πρόλογο. Όπως ακριβώς λοιπόν στον παλιό λαό, πολλοί υπόσχονταν προφητεία, αλλά από αυτούς... κάποιιοι ήταν αληθινά προφήτες... έτσι και τώρα στην Καινή Διαθήκη, **πολλοί θέλησαν να γράψουν τα ευαγγέλια, αλλά οι ικανοί «τραπεζίτες» δεν τα ενέκριναν όλα, αλλά διάλεξαν κάποια από αυτά...** Διότι ο Ματθαίος δεν επιχείρησε, αλλά έγραψε από το άγιο Πνεύμα, ομοίως και ο Μάρκος και ο Ιωάννης και παραπλήσια και ο Λουκάς».

Ασφαλώς, η «επιλογή» στην οποία αναφέρεται ο Ωριγένης (3ος αι.), αντικατοπτρίζει την προσπάθεια που ξεκίνησε λίγο νωρίτερα (τέλη 2ου).

Και συνεχίζει ο Τρεμπέλας κρίνοντας τη θέση του Ωριγένη: «Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή: «Οι συγγραφείς όμως αποπειράθηκαν να γράψουν το ευαγγέλιο που έχει την επιγραφή «κατ' Αιγυπτίους» και το ευαγγέλιο με την επιγραφή «των Δώδεκα». Ήδη μάλιστα τόλμησε και ο Βασιλείδης να γράψει κατά Βασιλείδην ευαγγέλιο. Πολλοί μεν λοιπόν αποπειράθηκαν· διότι υπάρχει και το κατά Θωμάν ευαγγέλιο και το κατά Ματθίαν και άλλα περισσότερα. Αυτά είναι αυτών που αποπειράθηκαν να γράψουν· μόνο όμως τα τέσσερα ξεχωρίζει η εκκλησία του Θεού» (Ωριγένης). Είναι οι ερμηνείες αυτές σωστές μεν από μόνες τους, δεν ανταποκρίνονται όμως σε ό,τι ο Λουκάς θέλησε να εκφράσει. Διότι τα μεν απόκρυφα που αναφέρθηκαν, γράφτηκαν αργότερα, ενώ στους «πολλούς» αυτούς περιλαμβάνει και τον εαυτό του ο Λουκάς».

Σε κάθε περίπτωση, το σίγουρο είναι ότι στην Καινή Διαθήκη μαρτυρούνται ευαγγέλια παραπάνω από τα τέσσερα κανονικά και αρκετά προϋπήρξαν αυτών. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, ότι στα γραπτά του Παύλου (που προηγούνται της

συγγραφής των τεσσάρων κανονικών ευαγγελίων), γίνεται λόγος για «έτερον ευαγγέλιον».

Ο Παύλος που γράφει τις επιστολές του μεταξύ 50-63 κ.ε. (πρβ. Κ. Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας του Τρεμπέλα), αναφέρεται σε «έτερον ευαγγέλιο». Με τη λέξη «ευαγγέλιον» δηλώνονται τα σχετικά με τον Ιησού και το έργο του. Με τη λέξη «έτερον» μπορεί να δηλώνονται δύο τινά κατά περίπτωσιν: είτε την μετατροπή/αλλοίωση του ήδη παραδεδομένου ευαγγελίου (Προς Γαλάτας, 1:6-7), είτε την εμφάνιση κάποιου νέου (Β΄ προς Κορινθίους, 11:4). Βέβαια, στην πρώτη περίπτωση αναφέρεται σε προφορική παράδοση, ενώ στην δεύτερη πιθανότερο να αναφέρεται σε γραπτή. Διότι εκεί ξεχωρίζει το κήρυγμα από το ευαγγέλιο. «*εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἀνείχεσθε*». Όπως και αν έχει το πράγμα, τίποτα δεν εμποδίζει τη μετατροπή του προφορικού σε γραπτό, όπως ακριβώς συνέβη και με τα τέσσερα κανονικά ευαγγέλια.

Την πρώιμη εκείνη εποχή, τα κανονικά ευαγγέλια δεν είχαν ακόμα ξεχωριστεί από τις εκκλησιαστικές κοινότητες. Αυτό θα αρχίσει να συμβαίνει από τον δεύτερο/ τρίτο αιώνα, και όχι πάντα με ομογνωμία.

Στην επιστολή του Ιγνατίου «προς Φιλαδελφείς» (περίπου το 107), ο Ιγνάτιος προτρέπει τους πιστούς να μην κάνουν τίποτα από εριστική διάθεση. Και εξηγεί: «*Επεὶ ἤκουσα τινῶν λεγόντων, ὅτι “εἴ μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, οὐ πιστεύω”*. Και λέγοντός μου αυτοῖς, ὅτι “γέγραπται”, ἀπεκρίθησάν μοι, ὅτι “πρόκειται”» (VIII, 2). Κάποιοι από τους πιστούς ζητούσαν αποδείξεις από τα αρχεία. Αυτά τα αρχεία (που σημαίνει ότι υπήρχαν γραπτά κείμενα στις τοπικές κοινότητες), ταυτίζονται με το ευαγγέλιο. Η διατύπωση είναι περίεργη. Είτε πρόκειται περί καταγεγραμμένων αρχείων ενός ευαγγελίου, είτε περί πολλῶν που απλά αναφέρονται περιληπτικά με τον ὄρο «ευαγγέλιο». Η συνέχεια του χωρίου ὁμως εἶναι ἀκόμη πιο περίεργη. Ὅταν τους ἀπάντησε ὅτι αὐτό που ζητᾶνε, εἶναι γραμμένο στα αρχεία του ευαγγελίου, του εἶπαν ὅτι «πρόκειται» να γραφτεῖ! Το ζήτημα της καταγραφῆς εἶναι σημαντικό. Προηγουμένως ο Ιγνάτιος (ὅπως και στις υπόλοιπες επιστολές του), κάνει λόγο για την ἐνότητα της πίστεως, και προειδοποιεῖ τους πιστούς να προσέχουν να μην «πλανηθοῦν» ἀπὸ ἄλλες διδασκαλίες. Και για αὐτό το λόγο τους προτρέπει να ἀκολουθοῦν τον ἐπίσκοπο, τους πρεσβυτέρους, και τους διακόνους. Εἶναι ἡ ἐποχή που ἀρχίζει να ξεχωρίζει ὁ βαθμὸς του «πρεσβυτέρου» ἀπὸ τον βαθμὸ του «ἐπισκόπου», που ως τότε

ταυτίζονταν. Από ό,τι φαίνεται, ο πρωταρχικός «κίνδυνος» ήταν ο γνωστικισμός. Τεκμαίρεται εύκολα από την ανάγνωση των επιστολών αυτών. Μεγάλο μέρος του γνωστικισμού, δεν αποδεχόταν έναν Ιησού ανιχνεύσιμο στην ιστορία. Ο οποίος να γεννήθηκε και να πέθανε. Αλλά μια οντότητα-«αιώνα», που έρχονταν κανείς σε επαφή μέσω διαλογισμού και οραμάτων. Πιθανότατα, αυτό ήθελαν να εξακριβώσουν οι παραπάνω πιστοί. Για τον Ιγνάτιο όμως, «*αρχεία εστίν Ιησούς Χριστός, τα άθικτα αρχεία ο σταυρός αυτού και ο θάνατος και η ανάστασις αυτού και η πίστις η δι' αυτού*». Η θεολογική αυτή διδασκαλία έχει φορέα και εγγυητή τον «επίσκοπο» που -κατ' αντιστοιχία με την Π. Διαθήκη- έχει την τάξη του «αρχιερέως». «*Καλοί και οι ιερείς, κρείσσων δε ο αρχιερεύς ο πεπιστευμένος τα άγια των αγίων, ος μόνος πεπίστευται τα κρυπτά του θεού. Αυτός ων θύρα του πατρός, δι' ης εισέρχονται Αβραάμ και Ισαάκ και Ιακώβ και οι προφήται και οι απόστολοι και η εκκλησία. Πάντα εις ταύτα εις ενότητα θεού*» (IX 1). Βλέπουμε δηλαδή ότι το κύριο βάρος δίδεται στην προφορική παράδοση, αντί να έχουμε απευθείας κατάδειξη των «αληθειών» από τα γραπτά μνημεία. Καμία αναφορά σε ότι γνωρίζουμε εμείς σήμερα ως ευαγγέλια.

Ο Ιουστίνος στην πρώτη απολογία του, περίπου το 155, αποκαλεί τα ευαγγέλια «*απομνημονεύματα των αποστόλων*» («*οί γάρ απόστολοι έν τοίς γενομένοις ύπ' αύτων άπομνημονεύμασιν, ά καλεϊται εύαγγέλια*» (66. 3). Από αυτό το εδάφιο, δεν είμαστε σε θέση να καταλάβουμε ούτε τον αριθμό των αποδεκτών ευαγγελίων, ούτε να τα κρίνουμε από το περιεχόμενό τους. Όμως, είναι ξεκάθαρο ότι αναφέρεται σε κείμενα που άφησαν οι απόστολοι. Από τα τέσσερα ευαγγέλια που έχουμε σήμερα, μόνο τα δύο από αυτά προέρχονται από αποστόλους, και θα μπορούσαν να ταιριάξουν με την αναφορά του Ιουστίνου: Το «κατά Ματθαίου» και το «κατά Ιωάννην», ασχέτως ότι η σύγχρονη έρευνα έχει αποδείξει ότι δεν ήσαν αυτοί οι συγγραφείς των. Ο Λουκάς όμως όπως και ο Μάρκος **δεν** ανήκαν στους δώδεκα ούτε στους εβδομήντα αποστόλους του Ιησού. Ο Λουκάς δεν θέτει τον εαυτό του στους «αυτόπτες», και στην Α΄ Πέτρου, ο Μάρκος αναφέρεται ως πνευματικό παιδί του Πέτρου (5.13), επειδή κατηχήθηκε από εκείνον. Άρα, ούτε εκείνος ανήκε στους εβδομήντα. Πιθανότατα, στα «απομνημονεύματα των αποστόλων», να εννοούνται και τα κείμενα εκείνα που μετά τον Ιουστίνο θα αρχίσουν κάποιοι εκκλησιαστικοί μεμονωμένα να απορρίπτουν. Για παράδειγμα, ο Ειρηναίος (περίπου το 185) γράφει ότι τα «αυθεντικά» ευαγγέλια πρέπει να είναι τέσσερα, διότι ... τέσσερις είναι και οι μορφές των Χερουβείμ στην όραση του Ιεζεκιήλ που εμφανίζονται στο πρώτο κεφάλαιο του ομώνυμου βιβλίου! Όσο παράξενο και αν είναι, αυτή είναι η πρώτη μαρτυρία για τον αριθμό των

«αυθεντικών» ευαγγελίων, και στηρίζεται σε τυπολογία-συμβολισμό. Κάθε μια μορφή, δηλώνει και μια ιδιαίτερη πτυχή του Ευαγγελίου. Έτσι, γράφει στο σύγγραμμά του «Έλεγχος και ανατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως»: «*Οποία ουν η πραγματεία του Υιού του Θεού, τοιαύτη και των ζώων η μορφή, και οποία η των ζώων μορφήν, τοιούτος και ο χαρακτήρ του Ευαγγελίου. Τετράμορφα γαρ τα ζώα, τετράμορφον και το Ευαγγέλιον, και η πραγματεία του Κυρίου*» (ΒΕΠΕΣ τ. 5, σ. 146).

Επίσης, εκεί γίνεται για πρώτη φορά η συσχέτιση του κάθε ευαγγελίου με τον υποτιθέμενο συγγραφέα του, όπως τα ξέρουμε σήμερα.

Ο Ωριγένης, αν και είδαμε παραπάνω ότι θεωρεί τα «αυθεντικά» ευαγγέλια τέσσερα, ωστόσο μας δίνει μια πολύ σημαντική πληροφορία. Γράφει στα σχόλια «εις το κατά Ματθαίον», ότι κάποιιο υποστήριζαν ότι τα παιδιά του Ιωσήφ που αναφέρονται, είναι παιδιά του Ιωσήφ από προηγούμενο γάμο. «*Τους αδελφούς Ιησού φασί τινές, εκ παραδόσεως ορμώμενοι του κατά Πέτρον ευαγγελίου ή της βίβλου Ιακώβου, υιούς Ιωσήφ εκ προτέρας γυναικός συνωκηκυίας αυτώ προ της Μαρίας. Οι δε ταύτα λέγοντες το αξίωμα της Μαρίας εν παρθενία τηρείν μέχρι τέλους βούλονται*» (PG, τ. 13, σ. 876).

Αυτό λαμβάνεται ως πληροφορία από το «κατά Πέτρον» ευαγγέλιο και το «πρωτευαγγέλιο» του Ιακώβου. Άρα, κάποιιο θεωρούσαν ότι και αυτά ανήκαν στην εκκλησιαστική παράδοση!

Ο καθηγητής πατρολογίας Στ. Παπαδόπουλος, στον πρώτο τόμο της πατρολογίας του, παρουσιάζει ευαγγέλια που είχαν σχέση με αυτά που αργότερα θα αποκληθούν «αυθεντικά». Βέβαια, το ότι «είναι αξιοθαύμαστο ότι κατόρθωσε τελικά η Εκκλησία να εκφράσει την αυτοσυνειδησία της και να προστατέψει τη γνησιότητά της, παραμερίζοντας κάθε κίβδηλη παράδοση και κακόδοξη ερμηνεία των καινοδιαθηκικών γεγονότων» (σ. 202), είναι κάτι που λέγεται σαφώς εκ των υστέρων. Εμάς όμως, μας ενδιαφέρει το τι γινόταν ΠΡΙΝ, καθώς οι νεοαπολογητές στους οποίους απαντάμε, ισχυρίστηκαν ότι εξ αρχής υπήρχε ενιαία εκκλησιαστική παράδοση. Ο Στ. Παπαδόπουλος, συνεχίζει γράφοντας: «*Η διαδικασία αυτή υπήρξε μακρά, διήρκησε γενικά από τις τελευταίες δεκαετίες του Α΄ μέχρι τις τελευταίες του Β΄ και τις πρώτες του Γ΄ αιώνα*». Δηλαδή, επί τρεις αιώνες η εκκλησία «πάλευε» (μαγεύει) να εκφράσει την αυτοσυνειδησία της!

2. Σύγκριση στην ιστορικότητα των ευαγγελικών διηγήσεων κατά την

πρώιμη εποχή.

Ο φιλόσοφος Κέλσος, ήδη από τον δεύτερο αιώνα, καταγγέλλει στο χαμένο έργο του «Αληθής λόγος» τη προσπάθεια παραποίησης των ευαγγελίων, προκειμένου οι εκκλησιαστικοί να αποφεύγουν την κριτική. Το εν λόγω χωρίο διατηρείται ως παράθεμα στο έργο του Ωριγένους «Κατά Κέλσου», και είναι αυτό με την έντονη γραφή:

«Μετά ταύτα τινας των πιστευόντων φησίν "ως εκ μέθης ήκοντας εις το εφεστάναι αυτοίς, μεταχαράττειν εκ της πρώτης γραφής το Ευαγγέλιον τριχή και τετραχή και πολλαχή, και μεταπλάττειν, ιν' έχοιεν προς τους ελέγχους αρνείσθαι"». Μεταχαράξαντας δε το Ευαγγέλιον άλλους ουκ οίδα, ή τους από Μαρκίωνος, και τους από Ουαλεντίνου, οίμαι δε και τους από Λουκάνου. Τούτο δε λεγόμενον ου του λόγου εστί έγκλημα, αλλά των τολμησάντων ραδιουργήσαι τα Ευαγγέλια» (PG, τ. 11, σ. 848).

Ο Κέλσος κατήγγειλε κάτι πολύ σημαντικό. Η αρχική γραφή του ευαγγελίου παραχαράσσεται τρεις και τέσσερις φορές, και μεταπλάθεται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται ο έλεγχος που ασκούσαν πνευματικοί άνθρωποι της εποχής. Την εποχή εκείνη, αιώνες πριν εφευρεθεί η τυπογραφία από τον Γουτεμβέργιο, τα κείμενα διασώζονταν με την αντιγραφή. Ήταν εύκολο να γίνει η οποιαδήποτε αλλαγή στα χειρόγραφα κείμενα. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο Ωριγένης δεν το αρνείται ως πραγματικότητα. Αλλά αυτό το κάνουν «οι άλλοι». Όχι οι «γνήσιοι» χριστιανοί. Όμως, σε άλλο σημείο του έργου του, στο «Σχόλια εις τον Ματθαίον», παραπονιέται ότι τα αντίγραφα χειρόγραφα που έχει στα χέρια του, είναι διαφορετικά μεταξύ τους, και για αυτό ευθύνονται οι αντιγραφείς. Είτε επειδή είναι ράθυμοι, είτε διότι «διορθώνουν» τα κείμενα από μοχθηρή τόλμη, είτε επιχειρούν να προσθέσουν ή να αφαιρέσουν όσα εκείνοι νομίζουν. Και στις δύο περιπτώσεις, ο Κέλσος είναι εκείνος που δικαιώνεται και όχι ο Ωριγένης.

«Και ει μεν μη και περί άλλων πολλών διαφωνία ην προς άλληλα των αντιγράφων, ώστε πάντα τα κατά Ματθαίον μη συνάδειν αλλήλοις, ομοίως δε και τα λοιπά ευαγγέλια, (...) νυνί δε δηλονότι πολλή γέγονεν η των αντιγράφων διαφορά, είτε από ραθυμίας τινών γραφέων, είτε από τόλμης τινών μοχθηράς της διορθώσεως των γραφομένων, είτε και από των τα εαυτοίς δοκούντα εν τη διορθώσει προστιθεμένων ή αφαιρούντων» (PG, τ. 13, σ. 1293).

Το ανελέητο αυτό «κόψε-ράψε», επιβεβαιώθηκε από τις σύγχρονες έρευνες των ειδικών πάνω στα σωζόμενα χειρόγραφα. Μπορείτε να τα δείτε στο άρθρο «Ιησούς

και Απολλώνιος ο Τυανεύς – Απάντηση στο άρθρο του κου Τσινικοπούλου» (Μέρος τρίτο και τελευταίο)».

Πριν την ανακάλυψη των κειμένων του Ναγκ Χαμαντί στο όρος Τζαμπάλ αλ-Ταρίφ το 1945, θεωρούνταν ότι η Εκκλησία ήταν εκείνη που αποκήρυξε τις υπόλοιπες γνωστικές ομάδες ως πλανημένους και αιρετικούς. Όταν όμως βρέθηκαν και μελετήθηκαν τα κείμενα αυτά, οι ειδικοί ερευνητές κατανόησαν ότι και οι αντίπαλοι κατηγορούσαν τους «ορθοδόξους» ως πλανημένους και αιρετικούς! Η καθηγήτρια θρησκευολογίας (με ειδικότητα στην ιστορία και τις κλασικές σπουδές), Ιλέιν Πέιτζελς, γράφει: «Για σχεδόν 2000 χρόνια, η χριστιανική παράδοση έχει διαφυλάξει και τιμήσει τα ορθόδοξα κείμενα που αποκηρύττουν τους γνωστικούς, ενώ από σιωπά -και, στην ουσία, καταστρέφει- τα ίδια τα γνωστικά κείμενα. Σήμερα, για πρώτη φορά, κείμενα που ανακαλύφθηκαν στον Νάγκ Χαμαντί αποκαλύπτουν την άλλη πλευρά του νομίσματος: πως οι γνωστικοί αποκήρυξαν τους ορθοδόξους» («Τα γνωστικά ευαγγέλια», σ. 177).

3. Σύγχυση και στα θεολογικά ζητήματα.

Όχι μόνο δεν ήξεραν τα βιβλία τους οι πρώτοι χριστιανοί, αλλά τελούσαν και υπό θεολογική σύγχυση. Υπήρχαν αντιμαχόμενες γνώμες και απόψεις, των οποίων οι επικρατήσασες κλήθηκαν «δόγματα», ενώ όσες παραγκωνίστηκαν, ονομάστηκαν «αιρέσεις». Τούτο εκφράζεται επισήμως για πρώτη φορά με την Α «οικουμενική» σύνοδο το 325, όπου προήδρευε ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος. Στα άρθρα «Η κατασκευή του «χριστιανικού θεού», κατά τις δύο πρώτες «οικουμενικές» συνόδους» και «Πώς έγινε θεός ο Ιησούς», παρατίθενται πολλά στοιχεία.

4. Τα βιβλία των «Γραφών» που έχουμε σήμερα.

Τα τέσσερα κανονικά ευαγγέλια λέγονται έτσι, διότι είναι τα ευαγγέλια εκείνα που επιλέχθηκαν να μπου στον επίσημο κανόνα των κειμένων της Καινής Διαθήκης. Η Εκκλησία στην Πενθέκτη «οικουμενική» το 691/692, με τον δεύτερο κανόνα της, επικύρωσε έξι από τους προγενεστέρους που υπήρχαν ως τότε σχετικά με τα βιβλία που έπρεπε να μπου στις «Γραφές». Οι επικυρωμένοι αυτοί κανόνες είναι οι εξής: ο ΠΕ΄ αποστολικός που αναφέρεται σε «σεβάσμια και άγια βιβλία», ο κανόνας Ξ΄ της συνόδου της Λαοδικείας το 360 που αναφέρεται σε «όσα βιβλία πρέπει να διαβάζονται», ο κατάλογος του Αθανασίου που βρίσκεται στην 39η εορταστική επιστολή του που συντάχθηκε το 367 και αναφέρεται σε «κανονιζόμενα θεια βιβλία» (που σημαίνει ότι την εποχή του δεν είχε ακόμη οριστικοποιηθεί ο κανόνας), ο κατάλογος του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού που αναφέρεται στα «δεκτά βιβλία», ο κανόνας του Αμφιλόχιου Ικονίου το 374, ο ΛΒ΄

κανόνας της συνόδου της Καρθαγένης το 419. Δεν πρέπει να μας παραπλανήσει η ονομασία «αποστολικός», όσον αφορά τον κανόνα ΠΕ΄ και να νομίσουμε ότι έχουμε μαρτυρία προερχόμενη τάχα από τους αποστόλους. Μας πληροφορεί στην πατρολογία του ο Στ. Παπαδόπουλος: *«Χρησιμοποιήθηκε κυριολεκτικά ως πηδάλιο κανονιστικό του εκκλησιαστικού βίου και το 692 ενδύθηκε συνοδικό κύρος από την Πενθέκτη σύνοδο, 2ος κανόνας, χωρίς ωστόσο να γίνει πιστευτή και η αποστολική της προέλευση»* (τ. Β΄, σ.441).

Ο Ευσέβιος Καισαρείας, νωρίτερα της υπάρξεως των επικυρωμένων αυτών κανόνων, μας δίνει μια εικόνα περί του τι γίνονταν στις εκκλησιαστικές κοινότητες. Έτσι, στην Εκκλησιαστική του ιστορία, γράφει ότι η Β΄ και Γ΄ Ιωάννου ήσαν αμφισβητούμενες επιστολές. Το ίδιο και το βιβλίο της Αποκαλύψεως. Το ίδιο και με την επιστολή του Ιακώβου και του Ιούδα (ΕΠΕ 1, σ. 311).

Αναφέρει ως νόθα τον «Ποιμένα του Ερμά», την «Αποκάλυψη Πέτρου», την επιστολή «Βαρνάβα», και τη «Διδαχή των αποστόλων» (ο. π. σ. 313). Ωστόσο, το βιβλίο «Ποιμένας του Ερμά» θεωρούνταν «Γραφή» (δηλαδή, όχι νόθο), από τους Ειρηναίο, Τερτυλλιανό, Ωριγένη (πρβ. Πατρολογία Στ. Παπαδόπουλου, τ. Α σ. 190). Η δε «Αποκάλυψη Πέτρου» (όπως και η «Αποκάλυψη Παύλου»), ήταν αποδεκτές σε ορισμένες κοινότητες, όπως μας πληροφορεί άλλος εκκλησιαστικός ιστορικός, ο Σοζωμενός. *«Ούτω γουν την καλουμένην Αποκάλυψιν Πέτρου, ως νόθον παντελώς προς των αρχαίων δοκιμασθείσαν, εν τισίν εκκλησίαις της Παλαιστίνης εισέτι νυν άπαξ εκάστου έτους αναγιγνωσκομένην έγνων εν τη ημέρα της παρασκευής, ην ευλαβώς άπας ο λαός νηστεύει επί αναμνήσει του σωτηρίου πάθους. Την δε νυν ως Αποκάλυψιν Παύλου του αποστόλου φερομένην, ην ουδείς αρχαίων οίδε, πλείστοι μοναχών επαινούσιν. Επί ταύτης δε της βασιλείας ισχυρίζονται τνές ταύτην ηυρήσθαι την βίβλον. Λέγουσι γαρ εκ θείας επιφανείας εν Ταρσώ της Κιλικίας κατά την οικίαν Παύλου μαρμαρίνη λάρνακα υπό γην ευρεθήναι και εν αυτή την βίβλον είναι»* (Σωζόμενος, 7,19).

Συνεχίζοντας με το Ευσέβιο, για το «κατ' Εβραίους ευαγγέλιο», γράφει επί λέξει: *«Μεταξύ τούτων μερικοί κατέταξαν ήδη και το Καθ' Εβραίους Ευαγγέλιον, το οποίον ικανοποιεί προ πάντων τους εκ των Εβραίων παραδεχθέντας τον Χριστόν»* (ΕΠΕ 1 313). Μεταξύ των νόθων έργων, μερικοί (άρα όχι όλοι), κατέταξαν και το ευαγγέλιο αυτό, το οποίο ως φαίνεται, ήταν αποδεκτό από κάποιες εκκλησιαστικές κοινότητες! Η επιστολή «Β΄ Πέτρου» χαρακτηρίζεται ως μη γνήσια, ενώ αμφισβητείται η πατρότητα της επιστολής «Προς Εβραίους» από την εκκλησία της Ρώμης (ο. π. σ. 247).

Από τη πρώιμη χριστιανική γραμματεία, μαθαίνουμε ότι μεταξύ των κοινοτήτων κυκλοφορούσαν διάφορες διδασκαλίες που δεν ήταν καθολικά αποδεκτές. Μάλιστα, φαίνεται ότι οι φορείς τους (που καλούνταν περιφρονητικά «ψευδοπροφήτες»), δεν ήταν πάντοτε από έτερες κοινότητες, αλλά ακόμα και από την ίδια την τοπική εκκλησία. Για παράδειγμα, ο Παύλος αναφέρεται σε «ψευδαποστόλους» και «ψευδοπροφήτες». «Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι ἐργάται δόλιοι μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ» (Β΄ Κορινθίους, 11:1). Ενώ παρακάτω συνεχίζει: «φοβοῦμαι δὲ μήπως ὡς ὁ ὄφις Εὐάν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ οὕτως φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν· εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε καλῶς ἠνείχεσθε».

Πού είναι η ενιαία εκκλησιαστική παράδοση που διατείνονται οι νεοαπολογητές;

5. Χρόνος συγγραφής και παραλήπτες των τεσσάρων αποδεκτών ευαγγελίων. Τι λένε σήμερα.

Ούτε ο χρόνος συγγραφής ούτε οι παραλήπτες είναι οι ίδιοι. Για ποιά συμπληρωματικότητα μιλάμε;

Λαμβάνοντας υπόψη την Θ. Η. Ε, τις εισαγωγές του Π. Τρεμπέλα στα ευαγγέλια μετά συντόμου ερμηνείας, και την «Εισαγωγή στην Κ. Διαθήκη» του Έρμαν Μπάρτ, η συγγραφή του «κατά Μάρκον» τοποθετείται μεταξύ 63-80 (δηλαδή 30-47 χρόνια μετά τον Ιησού). Όσον αφορά τους παραλήπτες, «Οι πλείστοι των ερευνητών συνδέουν το Ευαγγέλιον τούτο προς την Εκκλησίαν της Ρώμης...» (ΘΗΕ, τ. 8B, σ. 750). Το «κατά Ματθαίον» 60-85 (δηλαδή 27-52 χρόνια μετά τον Ιησού), το οποίο απευθύνεται στους Εβραίους. Το «κατά Λουκάν» τοποθετείται στο 70-85 (δηλαδή 37-52 χρόνια μετά τον Ιησού) και απευθύνεται σε έναν άνθρωπο (τον Θεόφιλο). Τέλος, το «κατά Ιωάννην» τοποθετείται στο 85-100 (δηλαδή 52-67 χρόνια μετά τον Ιησού).

Παρατηρούμε σε γενικές γραμμές ότι υπάρχει απόσταση μεταξύ συμβάντος και καταγραφής, από 27 μέχρι και 67 χρόνια, κατά τη συμβατική χρονολόγηση των ευαγγελίων. Αυτή η απόσταση υπολογίζεται από αρκετούς σε ακόμα μεγαλύτερη, αλλά ας μείνουμε σε αυτά. Μιλάμε δηλαδή για μία με δύο γενιές διαφορά. Πώς είναι δυνατόν να στέκει λογικά ο ισχυρισμός ότι το ένα ευαγγέλιο συμπληρώνει το άλλο, από την στιγμή που δεν υπάρχει κοινά αποδεκτή θεολογική και ιστορική παράδοση κατά τους τρεις πρώτους αιώνες, που υπάρχει μεγάλη απόσταση

μεταξύ «συμβάντος» και καταγραφής, διαφορετικοί παραλήπτες και διαφορετικές εποχές συγγραφής των ευαγγελίων;

Τέταρτο, λοιπόν, κρατούμενο για την απολογητική τακτική, είναι η αποσιώπηση στοιχείων που θα μας έδιναν ευρύτερη και καθαρότερη εικόνα για την πρώιμη εκείνη εποχή.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε: Τα κείμενα που απέρριψε η Εκκλησία, τα απέρριψε πολύ αργότερα από τη συγγραφή τους και κυκλοφορία τους. Ακριβώς επειδή δεν είχε τη δυνατότητα κοινών αποφάσεων, για αυτό και διέφεραν τα βιβλία που αποδέχονταν οι επιμέρους κοινότητες. Για αυτό και από τις αρχές του δευτέρου αιώνας, ενισχύθηκε ο επισκοπικός θεσμός, και θεωρήθηκε εγγυητής της γνήσιας και αληθούς διδασκαλίας, έναντι των διδασκαλιών των άλλων ομάδων. Σε αυτό στηρίζεται και η λεγόμενη αποστολική διαδοχή, δηλαδή η ιστορική συνέχεια των επισκόπων στις τοπικές κοινότητες που ανάγεται μέχρι τους αποστόλους. Με αυτόν τον τρόπο, ο τελευταίος επίσκοπος συνδέεται με κάποιον απόστολο μέσω μιας σειράς κρίκων-επισκόπων, σαν μια αλυσίδα. Έτσι, ήταν σε θέση με την προβολή των καταλόγων αυτών, να διεκδικήσουν την αυθεντικότητα της διδασκαλίας (αν και πολλές φορές παραποιούσαν τους καταλόγους). Από τις πηγές, φαίνεται ότι αρχικά επιχειρήθηκε να μπει μια τάξη στον αριθμό των ευαγγελίων (κυρίως με τον Ειρηναίο το 185), και αργότερα και με τα λοιπά βιβλία (επιστολές, Πράξεις, Αποκαλύψεις). Ως τότε, όλα αυτά αποτελούσαν ένα συνονθύλευμα ετερόκλιτων στοιχείων. Όσον αφορά το περιεχόμενο των λεγομένων «κανονικών» ευαγγελίων, πάλι σύμφωνα με τις πηγές, τροποποιούνταν ήδη από την πρώιμη εποχή. Για αυτό και η σημερινή έρευνα κατέληξε στο γεγονός ότι «θα ήταν καλύτερο να σταματήσουμε κάθε αναφορά στο πρωτότυπο κείμενο, διότι είναι απρόσιτο για εμάς» (Έρμαν Μπάρτ, «Παραφράζοντας τα λόγια του Ιησού», σ. 83). Ότι απορρίφθηκε, απορρίφθηκε επισήμως κατά τη διάρκεια μιας μακράς διαδικασίας που ξεκίνησε από τον 4ο αιώνα και τελείωσε τον 7ο με την Πενθέκτη που έδωσε «οικουμενικό» κύρος και καθολική ισχύ σε έξι προηγούμενους κανόνες σχετικούς με τον καθορισμό των επιμέρους βιβλίων των Γραφών. Η εποχή αυτή συμπίπτει -καθόλου τυχαία-, με την περίοδο επιβολής δια πυρός και σιδήρου της χριστιανικής πίστης. Οι απόψεις του Ειρηναίου δεν συνιστούν «επίσημη» θέση, καθώς η Εκκλησία εκφράζεται επισήμως μόνο συνοδικώς. Ακριβώς όπως εξέφρασε τη θέση της για τις υποχρεώσεις των εξ εθνών χριστιανών, στηριζόμενη όχι σε μεμονωμένες απόψεις πρεσβυτέρων και αποστόλων ακόμα, αλλά στη σύνοδο (την πρώτη, τη

λεγομένη «αποστολική» και η οποία περιγράφεται στο κεφάλαιο 16 του βιβλίου των «Πράξεων»). Ο έλεγχος της Παραδόσεως ισοδυναμεί με την απόπειρα κατασκευής των δογμάτων (παγιωμένων θέσεων) πίστεως

Μαρτυρούν τον ιστορικό Ιησού ο Λουκιανός, ο Κέλσος κι ο Πορφύριος; Απάντηση στο τρίτο ισχυρισμό.

Στο χωρίο του Λουκιανού που παραθέτουν (ο οποίος δεν ήταν σύγχρονος των γεγονότων των σχετικών με τον Ιησού), ο Λουκιανός ούτε συνηγορεί προς την ιστορικότητα του Ιησού, ούτε την διαψεύδει. Κάνει απλά μια αναφορά στους χριστιανούς και τη λατρεία τους προς τον Ιησού, ο οποίος (κατά τα λεγόμενα των Χριστιανών), σταυρώθηκε στην Παλαιστίνη. Η ύπαρξη οπαδών που πίστεψαν, δεν αποδεικνύει την ύπαρξη του Ιησού.

Ο Κέλσος στο χαμένο έργο του «Αληθής λόγος», κάνει ΥΠΟΘΕΣΗ εργασίας. Προσποιείται ότι δέχεται την ιστορικότητα προκειμένου στη συνέχεια να αναπτύξει τα επιχειρήματά του. Προσποιείται. Ο Ωριγένης (μέσω του οποίου έγινε μερικώς η ανασύσταση του έργου του Κέλσου), στο «Κατά Κέλσου», είναι ξεκάθαρος. Δεν απορώ όμως καθόλου ότι το παρέβλεψαν και αυτό οι νεοαπολογητές. *«Εξής δε τούτοις ο Κέλσος, υπιδόμενος τα επιδειχθησόμενα υπό του Ιησού γεγενημένα μεγάλα, περί ων ολίγα από πολλών ειρήκαμεν, **προσποιείται συγχωρείν αληθή είναι, όσα περί θεραπειών, ή αναστάσεως, ή περί άρτων ολίγων θρεψάντων πολλούς αναγέγραπται, αφ' ων λείψανα πολλά καταλέλειπται, ή όσα άλλα οίεται τερατευσάμενος τους μαθητάς ιστορηκέναι**»* (PG τ. 11, σ. 788).

Το ίδιο κάνει και ο Πορφύριος. Στο απόσπασμα 15, αναφέρεται: *«Οι ευαγγελιστές επινόησαν, δεν εξιστόρησαν, τα γεγονότα που αφορούν τον Ιησού. Πραγματικά, ο καθένας τους, ιδίως σχετικά με τα πάθη, δίνει μια εκδοχή που δεν συμφωνεί αλλά αντιφάσκει προς αυτές των άλλων».* Επινόηση ο Ιησούς και όχι ιστορία!

Παρακάτω θα περάσω στις απαντήσεις που δίνουν στα 17 ερωτήματα του ερωτηματολογίου, για να ελεγχθεί η ορθότητα των απαντήσεών τους. Δεν είναι όμως μόνο αυτά . Στον κάθε ενδιαφερόμενο, συστήνω το βιβλίο του κου Κ. Θεοδωρίδη «Η απάτη των ευαγγελίων». Εκεί παρουσιάζονται (πέρα από τις αντιφάσεις των ευαγγελικών διηγήσεων από την αρχή ως το τέλος), ιστορικά και γεωγραφικά λάθη, αντιφάσεις με τα αρχαιολογικά δεδομένα, αναχρονισμοί, αλλά και τα έθιμα των εβραίων που αγνοούν οι ευαγγελιστές.

[Για τις πρώτες οκτώ απαντήσεις, προτείνεται η εκ παραλλήλου ανάγνωση με το δεύτερο μέρος της απάντησης των νεοαπολογητών]

Απάντηση νεοαπολογητών 1.

Η πρώτη ερώτηση του quiz είναι πόσες γυναίκες προσήλθαν στο μνήμα την Κυριακή το πρωί. Οι νεοαπολογητές ισχυρίζονται ότι η απόδοση σημαντικών μαρτυριών σε γυναίκες (όπως της ανάστασης), δείχνει ότι οι αφηγήσεις δεν είναι κατασκευασμένες. Οι γυναίκες, «θεωρούνταν την εποχή εκείνη ως ανίκανες προς μαρτυρίαν». Όμως, στην Καινή Διαθήκη έχουμε παραδείγματα που διαψεύδουν τον παραπάνω ισχυρισμό. Έχουμε τη Σαμαρείτιδα που με τη μαρτυρία της πίστεψαν πολλοί («κατά Ιωάννην», 4:39), τη μαρτυρία της προφήτισσας Άννας («κατά Λουκάν», 2:36), την διακόνισσα Φοίβη που υπήρξε προστάτης του Παύλου («προς Ρωμαίους», 16:1). Στο «κατά Ματθαίον», εάν το εξετάσουμε μεμονωμένα, φαίνεται ότι οι μαθητές πιστεύουν στη μαρτυρία των μυροφόρων, οι οποίες τους είπαν ότι ο Ιησούς παρήγγειλε να πάνε στην Γαλιλαία όπου θα τον έβλεπαν για πρώτη φορά («κατά Ματθαίον», 28:9-10/16).

Για να μην μπερδευτεί ο αναγνώστης με τις σπαζοκεφαλιές-συνθέσεις που μας παρουσιάζουν οι νεοαπολογητές σχετικά με τον αριθμό των μυροφόρων, ας αποδεχτούμε ότι έχουν δίκιο. Παραδέχονται ωστόσο ότι και στις τέσσερις αναφορές, πρωταγωνιστεί η Μαρία Μαγδαληνή. Και τούτο, καθώς οι ίδιοι γράφουν: «Έτσι λοιπόν, από τις διηγήσεις των ευαγγελιστών είναι προφανές ότι υψηλότερη θέση στην ιεραρχία της αξιοπιστίας, λαμβάνει η Μαρία η Μαγδαληνή».

Ο Λουκάς γράφει ότι οι μυροφόρες (άρα και η Μαγδαληνή), ενημερώθηκαν για την ανάσταση του Ιησού από δύο αγγέλους και ότι μετά πήγαν αμέσως στους ένδεκα (24: 4-9). Ο Ιωάννης, ότι η Μαγδαληνή (και οι λοιπές γυναίκες) βρήκε άδειο τον τάφο, γύρισε πίσω και το είπε στον Ιωάννη και τον Πέτρο. Η Μαγδαληνή ξαναγύρισε στον τάφο και εκεί κατάλαβε την παρουσία του Ιησού από μια φράση του, παρότι είχε δει τους δύο αγγέλους (20:2-16). Ο Μάρκος γράφει ότι η Μαρία η Μαγδαληνή ενημερώθηκε για την ανάσταση του Ιησού από άγγελο. Μάλιστα, αναφέρεται ξεκάθαρα ότι ΔΕΝ ΕΙΠΑΝ τίποτα σε κανέναν! (16:1-8). Το υπόλοιπο κομμάτι του «κατά Μάρκον» από τον στίχο 9 ως το τέλος, είναι πλαστογραφημένο. Ο Ματθαίος, ότι ενημερώθηκε από άγγελο, αλλά ότι όταν απομακρύνθηκαν από τον τάφο, συναντήθηκαν με τον ίδιο τον Ιησού, ο οποίος τους είπε να πουν στους ένδεκα ότι τους είχε προηγουμένως και ο άγγελος. Άρα, ακόμα και αν δεχτεί κανείς ότι οι μυροφόρες ήταν πολλές σε όλες τις ευαγγελικές διηγήσεις (κανείς ωστόσο δεν μας λέει τον ακριβή αριθμό αν προβούμε σε

σύνθεση), και πάλι είναι ηλίου φαεινότερο ότι αυτές είναι διασκευές.

Απάντηση νεοαπολογητών 2.

Η δεύτερη ερώτηση του quiz έχει να κάνει με το πότε πήγαν στο μνήμα. Το επίμαχο εδάφιο που αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για τους νεοαπολογητές, βρίσκεται στο «κατά Μάρκον»: *«καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου»* (16.2). Το «ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου» ενοχλεί. Σύμφωνα με το σκεπτικό των νεοαπολογητών, δεν πρέπει να ερμηνευτεί κατά κυριολεξία, διότι ο Μάρκος μιλάει για «λίαν πρωί» και δεν είναι δυνατό να αντιφάσκει με τον εαυτό του. Έτσι, εννοείται το «λυκαυγές», για να το ταιριάξουν με τις υπόλοιπες αναφορές. Σύμφωνα με το «Μέγα ετυμολογικό» λεξικό του Δ. Δημητράκου, προσδιορίζεται ως *«πρωί, το προ της μεσημβρίας χρονικόν διάστημα της ημέρας, ο από της ανατολής μέχρι της μεσημβρίας χρόνος»* (τ. ΙΒ΄ σ. 6308). Σύμφωνα με το «κατά Μάρκον», ήταν μεν πολύ πρωί, αλλά είχε ανατείλει ο ήλιος. Δεν λέει ότι ανέτειλε εκείνη την ώρα. Άρα, δεν είμαστε στην ανατολή ούτε στο λυκόφως. Υπήρχε αρκετό φως ώστε να βλέπει κανείς. Έτσι, σύμφωνα με τον Ματθαίο, πήγαν όταν φώτιζε αμυδρά (επιφωσκούσης), κατά τον Λουκά όταν ήταν βαθύς όρθρος, και κατά τον Ιωάννη όταν ήταν ακόμη σκοτάδι! Ο Μάρκος δηλαδή, δεν έρχεται σε καμία αντίφαση με τον εαυτό του, αλλά με τους υπόλοιπους ευαγγελιστές.

Πέμπτο κρατούμενο λοιπόν, ότι μέσα στην απολογητική τακτική είναι η αλλαγή νοήματος όταν το γεγραμμένο δεν εξυπηρετεί.

Απάντηση νεοαπολογητών 3.

Η τρίτη, σχετικά με το γιατί ήθελαν να πάνε στο μνήμα. Ο Ματθαίος γράφει ότι ήρθαν να δουν τον τάφο και το πτώμα του Ιησού, για να το μυρώσουν. Το ίδιο αναφέρεται στον Μάρκο, και στον Λουκά. Η διαφορά ΔΕΝ είναι σε αυτό που επικεντρώνονται οι νέο- απολογητές. Βρίσκεται στην διαφορετική διήγηση του «κατά Ιωάννην», όπου ΔΕΝ αναφέρεται πουθενά ότι οι γυναίκες πήγαν στον τάφο με σκοπό να αλείψουν το πτώμα του Ιησού. Όχι γιατί υπονοείται (όπως θα ήθελαν να μας πουν οι νέο- απολογητές), αλλά γιατί ΔΕΝ χρειάστηκε, εφόσον ο Ιωσήφ από Αριμαθαίας με τον Νικόδημο είχαν κάνει το συγκεκριμένο έργο ΠΡΙΝ τον ενταφιασμό. Συνεπώς, δεν χρειάζονταν να κάνουν το ίδιο πράγμα και οι γυναίκες. Κάτι που σημαίνει ότι ΔΕΝ υπάρχουν μυροφόρες στο «κατά Ιωάννην», που με τη σειρά του δείχνει ότι οι προηγούμενες απαντήσεις των νέο- απολογητών είναι λανθασμένες. Γράφεται σαφώς: *«Μετὰ δὲ ταῦτα ἠρώτησεν τὸν Πιλάτον ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας ὢν μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ• καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πιλάτος ἦλθεν οὖν καὶ ἤρην*

τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ἦλθεν δὲ καὶ Νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡσεὶ λίτρας ἑκατὸν ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων καθὼς ἔθος ἐστὶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν» (19:38-42). Η ἐπάλειψη του πτώματος του Ἰησοῦ ΠΡΙΝ τον ενταφιασμό του, ΔΕΝ αναφέρεται σε κανένα ἄλλο ευαγγέλιο. Για αὐτὸ το λόγο, ἐνῶ σε ὅλα τα ἄλλα ευαγγέλια γίνεται μνεῖα σε μυροφόρες, δὲν γίνεται ἐδῶ.

Απάντηση νεοαπολογητῶν 4.

Ἡ τέταρτη, σχετίζεται με τὴν ἀπόκτηση καὶ τὴν ἐτοιμασία τῶν ἀρωμάτων. Στὸ «κατὰ Μάρκον» (16:1-2) ἀναφέρεται ὅτι οἱ μυροφόρες ἀγόρασαν τὰ ἀρώματα ἀφοῦ πέρασε τὸ Σάββατο («διαγενομένου τοῦ Σαββάτου») γιὰ νὰ τὸν ἀλείψουν τὴν πρώτη τῆς ἐβδομάδος («τῆς μίας τῶν Σαββάτων»). Στὸ «κατὰ Ματθαῖον» δὲν ἀναφέρεται κάτι σχετικὸ. Ἀς δεχτοῦμε ὅμως ὅτι υπονοεῖται, μίας καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ ευαγγελίου βασίζεται στὸ «κατὰ Μάρκον». Στὸ «κατὰ Λουκάν», δὲν ἀναφέρεται καμία ἀγορὰ μύρων καὶ ἀρωμάτων, ἀλλὰ ἡ ἐτοιμασία τους, ἀκριβῶς μετὰ τὸν ἐνταφιασμό τοῦ Ἰησοῦ. Μόνο στὸ «κατὰ Ἰωάννην» ἀναφέρεται ὅτι τὴ δουλειὰ τῶν μυροφόρων τὴν ἐπιτέλεσαν ὁ Ἰωσήφ μαζί με τὸν Νικόδημο. Μάλιστα, ἡ ποσότητα τοῦ μίγματος τῶν 100 λίτρων, ἦταν υπερβολικὰ μεγάλη. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε, ἀς θυμηθοῦμε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς θεώρησε τὴ ποσότητα τοῦ ἐνός λίτρου ἀρκετὴ γιὰ τὸν ἐνταφιασμό τοῦ («κατὰ Ἰωάννην», 12:1-7).

Γράφουν λοιπὸν: «Στὴν πραγματικότητα, τὰ υλικά θὰ πρέπει καὶ νὰ ἀγοράστηκαν καὶ νὰ ἐτοιμάστηκαν. [...] Ἐὰν μπορούσαν κάλλιστα οἱ διηγήσεις νὰ εἶναι συμπληρωματικές: οἱ μυροφόρες νὰ ξεκίνησαν τὴν προετοιμασία τῆς Παρασκευῆ, συγκεντρώνοντας ὅσα υλικά μπόρεσαν νὰ βρουν, καὶ μόλις πέρασε ἡ ἀργία τοῦ Σαββάτου νὰ ἀγόρασαν τὴν υπόλοιπη ποσότητα ποὺ χρειάζονταν». Ἐὰν μπορούσε κανεὶς νὰ πει ὅτι αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἰσχύει μόνο ὅσον ἀφορὰ τοὺς τρεῖς συνοπτικούς. Ὅμως, ὁ Ἰωάννης (ποὺ δὲν βασίζει τὴ συγγραφή του σὲ αὐτούς), γράφει ἄλλα πράγματα, ὅπως εἶδαμε. Πέρα ἀπὸ αὐτά, υπάρχουν κάποιες ἐπιπλέον ἀντιφάσεις. Στὸ «κατὰ Μάρκον» (15:42-44), ὁ Πιλάτος θαύμασε πὼς ὁ Ἰησοῦς πέθανε τόσο γρήγορα, ὅταν ὁ Ἰωσήφ ζήτησε τὸ πτώμα. Αὐτὸ συμβαίνει μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου («ἤδη οψίας γενομένης»). Ὅμως, στὸ ευαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη, ὁ Πιλάτος ἐπιτρέπει στὸν Ἰωσήφ νὰ πάρει τὸ πτώμα καὶ νὰ τὸ ἐνταφιάσει τὸ ἀπόγευμα, καθὼς ἦταν ἀκόμα Παρασκευὴ καὶ δὲν εἶχε ἀλλάξει ἡ μέρα (19:38-42).

Επίσης, στο «κατά Μάρκον», ο Ιωσήφ αγοράζει νεκρικό σεντόνι ενώ βρισκόμαστε σε ημέρα αργίας (πρώτη των Αζύμων). Ο Ματθαίος το διορθώνει στο δικό του ευαγγέλιο και δεν αναφέρει τίποτα περί αγοράς.

Απάντηση νεοαπολογητών 5.

Η επόμενη ερώτηση έχει να κάνει με τον αριθμό των αγγέλων που είδαν οι επισκέπτες του τάφου. Οι ευαγγελιστές συμφωνούν ως προς την ενδυμασία των αγγέλων, την παρουσία των στις γυναίκες μέσα στο τάφο, στο ότι ο τάφος ήταν κενός, στο μήνυμα ότι ο Ιησούς αναστήθηκε. Πως ήταν δυνατόν να μην ξέρουν πόσοι ήταν; Θα μπορούσαμε να επικαλεστούμε και εδώ (και σε κάθε απόπειρα εναρμονίσεως) τον Λουκά που μιλάει στο προοίμιό του για ακρίβεια. Ωστόσο, ας δεχτούμε τους ισχυρισμούς τους. Τί είπαν όμως οι άγγελοι στις γυναίκες; Ο Μάρκος και ο Ματθαίος ισχυρίζονται ότι έδωσαν το μήνυμα να πουν στους μαθητές να πάνε στην Γαλιλαία για να τον συναντήσουν. Ο Λουκάς (που μας έχει υποσχεθεί ακρίβεια και σειρά), δεν αναφέρει τίποτα περί Γαλιλαίας. Ούτε όταν διηγείται την επίσκεψη των μυροφόρων στον τάφο, ούτε αναφέρουν κάτι οι δύο μαθητές που πήγαιναν προς Εμμαούς, παρόλο που γνώριζαν ότι οι άγγελοι ανήγγειλαν στις μυροφόρες την ανάσταση του Ιησού. Συγκεκριμένα, έχουμε την επίσκεψη των μυροφόρων στον τάφο και την επιστροφή τους στους έντεκα (24:1-10), την επίσκεψη του Πέτρου στον τάφο επειδή δεν τις πίστεψαν (24:11-12), την εμφάνιση του Ιησού στους δύο μαθητές που πήγαιναν προς Εμμαούς (24:13-31), την επιστροφή τους στην Ιερουσαλήμ στους έντεκα (24:32- 35), την εμφάνιση του Ιησού κατά τη διάρκεια της διηγήσεως των δύο περί του τι συνέβη κατά την πορεία τους προς Εμμαούς (24:36- 49), και την μετάβαση όλων από την Ιερουσαλήμ (όπου βρίσκονταν) στην Βηθανία (Ιουδαία), από όπου και ανελήφθη (24:50-53).

Απάντηση νεοαπολογητών 6.

Η έκτη, αφορά το που βρίσκονταν οι άγγελοι που συνάντησαν στο μνήμα. Στον Μάρκο, βρήκαν το λίθο ήδη κυλισμένο από το στόμιο του τάφου, και είδαν μέσα στα δεξιά να κάθεται ένας άγγελος (16:4-5). Στον Ματθαίο, γίνεται σεισμός κατά την επίσκεψη των μυροφόρων («ιδού σεισμός εγένετο»), καθώς κατέβηκε άγγελος από τον ουρανό και κύλησε την πέτρα, πάνω στην οποία κάθισε (28:1-2). Στον Λουκά, βρίσκουν την πέτρα κυλισμένη, και μέσα στον τάφο εμφανίστηκαν δύο άγγελοι (24:1-4). Στον Ιωάννη, η Μαρία Μαγδαληνή βλέπει τον λίθο επίσης κυλισμένο (παρότι είναι σκοτάδι), πηγαίνει στον Πέτρο και τον Ιωάννη, και ξανάρχεται στέκοντας έξω από τον τάφο. Οι δε Πέτρος και Ιωάννης δεν είδαν

κανέναν άγγελο. Η Μαγδαληνή είδε δύο αγγέλους (κατά τη δεύτερη επίσκεψη στον τάφο), ο ένας να κάθεται προς το μέρος της κεφαλής (όπως ήταν τοποθετημένο το πτώμα του Ιησού), και ο άλλος των ποδιών. Ωστόσο, δεν εννόησε ότι επρόκειτο περί αγγέλων (20:1-13). Η εξήγηση των νεοαπολογητών για το άβολο (για αυτούς) μέρος από το «κατά Ματθαίον» (28:2-4), ερμηνεύεται ως «*μια επεξηγηματική προσθήκη που ερμηνεύει την κατάσταση που επικρατούσε λίγο πριν βρεθεί ο λίθος μετατοπισμένος*». Αυτή η ερμηνεία από πλευράς του ευαγγελιστή, γίνεται μόνο και μόνο γιατί «έπρεπε» να φοβηθούν και να φύγουν οι φύλακες του τάφου. Άλλωστε, είναι το μόνο ευαγγέλιο που αναφέρει ότι ο τάφος του Ιησού φυλάσσονταν. Είναι και το μόνο ευαγγέλιο που προσπαθεί να παρουσιάσει με δυναμικό τρόπο την παρουσία των αγγέλων και την κύλιση του βράχου. Ο Ματθαίος διασκευάζει τη διήγηση που παραλαμβάνει από τον Μάρκο, με σκοπό την παραπάνω δικαιολόγηση. Η τοποθέτηση της φρουράς αποτελεί αντίφαση ως προς τα λεγόμενα των μυροφόρων. Δύο πράγματα θα μπορούσαν να γίνουν. Ή οι φύλακες να μην τις αφήσουν να μπουν (άρα, γιατί να ξεκινήσουν για τον τάφο;), ή οι φύλακες να τις επιστρέψουν την είσοδο (άρα, τι νόημα έχει το ότι διερωτώνται ποιος θα τους κυλήσει τη πέτρα από την είσοδο του τάφου;). Το ότι οι φρουροί πήγαν στους αρχιερείς για να πουν τι συνέβη και όχι στον διοικητή τους που ήταν ο υπεύθυνος, το ότι οι φρουροί δέχονται τη δωροδοκία με την ασυλία που τους υποσχέθηκε το ιερατείο σε περίπτωση που κάτι θα μαθαίνονταν, δείχνει το σκηνοθετημένο του πράγματος. Επίσης, η συμπεριφορά των μελών του εβραϊκού συνεδρίου δεν είναι φυσιολογική. Θα έπρεπε να απευθυνθούν στον Πιλάτο (ρωμαϊκή διοίκηση) και να ζητήσουν τη τιμωρία των φυλάκων, και όχι να τους πιστέψουν και να προσπαθήσουν να τους καλύψουν. Υιοθετούν την ιστορία της ανάστασης, εξακολουθούν όμως να μην πιστεύουν τον Ιησού ως Μεσσία, πείθουν τους στρατιώτες να πουν ψέματα και τους ανταμείβουν για αυτό. Η παράβαση του καθήκοντος τιμωρούνταν επί ποινή σταυρώσεως.

Απάντηση νεοαπολογητών 7.

Η έβδομη, σχετίζεται με το τί έκαναν στη συνέχεια οι μυροφόρες. Μίλησαν ή δεν μίλησαν στους έντεκα; Σύμφωνα με τον Ματθαίο, τον Λουκά και τον Ιωάννη, οι μυροφόρες ανακοίνωσαν τα συμβάντα στους έντεκα. Στον Μάρκο αυτό συμβαίνει μεν, αλλά στο ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ χωρίο του τελευταίου κεφαλαίου (16:9-20). Μια προσεκτική ανάγνωση, δείχνει ότι αποτελεί μια περίληψη των υπολοίπων ευαγγελίων, καθώς η ανάγνωση δεν είναι στρωτή και χρησιμοποιείται λεξιλόγιο που απουσιάζει από το υπόλοιπο ευαγγέλιο. Στον στίχο 9 αναφέρεται η εμφάνιση

του Ιησού στην Μαγδαληνή. Ωστόσο, στον πρώτο στίχο είχε αναφερθεί στις μυροφόρες, χωρίς να κάνει λόγο περί εμφανίσεως του Ιησού σε αυτές (και η Μαγδαληνή μέσα). Στους στίχους 10-11 γίνεται αναφορά στην διήγηση της Μαγδαληνής προς τους μαθητές για το τι συνέβη, στους στίχους 12- 13 αναφέρεται περιληπτικά στην αναφορά του Λουκά για τους δύο μαθητές που πήγαιναν προς Εμμαούς. Στο θεωρούμενο ως «γνήσιο», ο τελευταίος στίχος τελειώνει με την αναφορά ότι δεν είπαν τίποτα σε κανέναν (στ. 8). Το πλαστογραφημένο αυτό τμήμα δεν υπάρχει σε κανένα από τα αρχαιότερα χειρόγραφα. Όπως γράφει ο Έρμαν Μπάρτ, «οι στίχοι απουσιάζουν από τα δύο παλαιότερα και καλύτερα χειρόγραφα του ευαγγελίου του Μάρκου που διαθέτουμε [...] το συγγραφικό ύφος διαφέρει από αυτό που υπάρχει σε άλλα σημεία του Μάρκου, η μετάβαση μεταξύ αυτού του αποσπάσματος και αυτού που προηγείται είναι δυσνόητη» («Παραφράζοντας τα λόγια του Ιησού», σ. 95).

Σύμφωνα με τις περιγραφές του Μάρκου που βρίσκονται στο «γνήσιο» τμήμα του (16:5), οι μυροφόρες βλέπουν στον τάφο έναν νεανίσκο να κάθεται στα δεξιά, ντυμένο με στολή λευκή και έμειναν έκπληκτες («εξεθαμβήθησαν»). Ο νεανίσκος αναγγέλλει την ανάσταση του Ιησού (χωρίς ωστόσο να τον δουν). Επίσης, τις λέει να πούνε στους μαθητές ότι θα συναντήσουν τον Ιησού στη Γαλιλαία. Εκείνες, «έξελθοῦσαι ταχὺ ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου εἶχεν δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις• καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γὰρ» (16:8). Και εδώ τελειώνει. Αν θέλουμε να μείνουμε σε αυτό που μας γράφει ο Μάρκος (και όχι στις αλχημείες των νεο-απολογητών), παρατηρούμε ότι δεν έχουμε τίποτα το ιδιαίτερο και θεϊκό. Έχουμε έναν άγνωστο νέο με λευκά. Για αυτό και η τρομερή έκπληξη και απορία. Η δε λέξη «έκσταση» που συνοδεύει τη λέξη «τρόμο», έχει την έννοια της εσωτερικής αλλοίωσης/ χάσιμο του νου. Είναι μια φυσιολογική αντίδραση αδύναμων ανθρώπων σε περιπτώσεις απροσδόκητων συμβάντων. Καμία σχέση με δήθεν «θρησκευτικό δέος» που υποστηρίζουν οι νεοαπολογητές.

Απάντηση νεοαπολογητών 8.

Η επόμενη απάντηση αφορά την ερώτηση σε ποιόν/ποιούς εμφανίστηκε για πρώτη φορά ο αναστημένος Ιησούς. Για να απαντήσουν, **προσθέτουν στοιχεία που ΔΕΝ αναφέρονται στα γραπτά κείμενα που εξετάζουμε και διαστρεβλώνουν όσα ξεκάθαρα αναφέρονται σε αυτά. Αυτό είναι το έκτο κρατούμενο** για τις απολογητικές τακτικές. Ας τα δούμε ένα προς ένα:

α) Ισχυρίζονται ότι μόνο στο «κατά Μάρκον» υπάρχει ρητή αναφορά στο ποιό είναι η πρώτη εμφάνιση. Να υπενθυμίσω όμως ότι ο Λουκάς στο προοίμιό του είναι

ξεκάθαρος ότι θα τα παρουσιάσει όλα με σειρά και τάξη· «ἔδοξε κάμοί, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε» (1:4). Το πρόβλημα για τους νεοαπολογητές είναι ότι δεν αναφέρει πουθενά καμία ξεχωριστή εμφάνιση στις μυροφόρες. Άρα, ούτε στην Μαγδαληνή. Άρα, είτε ο Λουκάς λέει ψέματα, είτε ο Μάρκος, είτε οι νεοαπολογητές. Ας διαλέξουν.

β) Ο δεύτερος ισχυρισμός τους (συναφής με τον πρώτο), είναι ότι δεν υπάρχει προσδιορισμός σειράς εμφανίσεως στους υπόλοιπους ευαγγελιστές. Αυτό θα είχε νόημα μόνο αν πράγματι τα ευαγγέλια γράφονταν συμπληρωματικά. Δηλαδή, γράφει ένας ευαγγελιστής, και ένας άλλος συμπληρώνει ότι ΔΕΝ έγραψε ο άλλος. Εδώ όμως έχουμε κοινά σημεία, έχουμε όμως και διαφορετικά (ακόμα και αντιφατικά). Ποιο το νόημα της δήθεν αλληλοσυμπληρώσεως, από τη στιγμή που τα τέσσερα αυτά ευαγγέλια γράφτηκαν σε ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ εποχές και για ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΥΣ παραλήπτες; Αυτό που έχουμε εδώ, είναι μια κοινή ιστορία σε παραλλαγές. Για αυτό υπάρχει μεν η αλληλεξάρτηση μεταξύ των τριών συνοπτικών, υπάρχουν όμως και οι διαφοροποιήσεις. Δεν είναι παράδοξο ότι ο υποτιθέμενος αυτόπτης Ματθαίος, βασίζει την διήγησή του στον μην αυτόπτη Μάρκο; Ο δε μη αυτόπτης Λουκάς, που βασίζεται στους δύο προηγούμενους, αλλά αλλάζει ότι δεν του είναι βολικό; Για παράδειγμα, ας δούμε μια περίπτωση βελτίωσης εδαφίου που επιχειρεί ο Λουκάς, ενώ αντιγράφει από τους προηγούμενους:

*«ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲ οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν οὐρανῷ **οὐδὲ ὁ υἱός** εἰ μὴ ὁ πατήρ» (Μάρκος, 13:30- 32)*

«ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν εἰ μὴ ὁ πατήρ μου ὁ μόνος· ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθαίος, 24:34-37).

«ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται· ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς παγίς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (Λουκάς, 21:32-35).

Η αλληλεξάρτηση είναι εμφανής. Όπως και οι αλλαγές στα θεωρούμενα ως προβληματικά μέρη. Ο Ματθαίος στο δικό του ευαγγέλιο, εξαλείφει το «ουδέ ο υιός». Διότι, πώς είναι δυνατό να μην γνωρίζει ο υιός όπως ο πατέρας; Ο Λουκάς, στη δική του εκδοχή, αποδίδει το αιφνίδιο της δεύτερης έλευσης του Ιησού με διαφορετικά λόγια. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγει να πάρει θέση για το αν ο υιός ξέρει ή δεν ξέρει την μέρα της δευτέρας παρουσίας του. Τέτοιου είδους περιπτώσεις, μας θυμίζουν τα λόγια του Κέλσου περί πλαστογραφίας των ευαγγελίων τρεις και τέσσερις φορές, προκειμένου να αποφεύγεται ο κριτικός έλεγχος.

γ) Το «κατά Ιωάννην», αναφέρει ότι η Μαγδαληνή επισκέφτηκε δύο φορές τον τάφο (20:1/11). Αυτό όμως ΔΕΝ αναφέρεται σε κανέναν από τους συνοπτικούς. Όλοι αναφέρονται σε ΜΙΑ επίσκεψη. Επίσης, αναφέρουν μεν την αγγελοφάνεια στις μυροφόρες, αλλά ο αναστημένος Ιησούς σε αυτές αναφέρεται στο πλαστογραφημένο κομμάτι του Μάρκου και στον Ματθαίο. Δεν αναφέρεται στον Λουκά.

δ) Για να ταιριάξουν τη σύνθεση που επιχείρησαν με τα γραφόμενα υπό του Παύλου στην προς «Κορινθίους Α», ισχυρίζονται ότι δεν αναφέρεται ρητά ως πρώτη η εμφάνιση στον Πέτρο. Όμως, ο Παύλος (που γράφει μια δεκαετία νωρίτερα από το πρώτο χρονικά ευαγγέλιο) θέτει διαφορετική ΣΕΙΡΑ με βάση όσα του ΠΑΡΕΔΩΘΗΣΑΝ: **«παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ παρέλαβον ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς καὶ ὅτι ἐτάφη καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾶ εἶτα τοῖς δώδεκα • ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν • ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβῳ εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν»** (Α Κορινθίους, 15:3-7).

Πουθενά λόγος για μυροφόρες! Η παράδοση των μυροφόρων μπήκε αργότερα. Άλλωστε, πουθενά δεν χρειάζονταν, εφόσον το πτώμα του Ιησού αλείφθηκε ΠΡΙΝ την ταφή και μάλιστα υπήρχε ήδη τεράστια ποσότητα του μίγματος, σύμφωνα με το «κατά Ιωάννην» που είδαμε παραπάνω.

ε) Πώς δικαιολογούν την «παράλειψη» του Παύλου για τις μυροφόρες; Γράφουν: «ο Παύλος, από τις διάφορες εμφανίσεις του Ιησού που γνωρίζει, επιλέγει συνειδητά να αναφέρει μόνο αυτές στον Πέτρο και τους Δώδεκα, καθώς στην επιστολή του σκοπεύει να δώσει την επίσημη μαρτυρία της πρώτης Εκκλησίας για την Ανάσταση, με αναφορά στα ηγετικά της πρόσωπα». Όπως όμως είδαμε στο

προηγούμενο εδάφιο, ο Παύλος – πέρα από επίσημα πρόσωπα-, αναφέρεται και σε ένα ανώνυμο πλήθος άνω των πεντακοσίων ατόμων. Τί είναι αυτοί; Επίσημοι; Και ποιοί είναι; Άρα, ο ισχυρισμός των νεοαπολογητών δεν ισχύει. Ο Παύλος γράφει ότι ακριβώς του έχει παραδοθεί ως πληροφορία.

στ) Πώς δικαιολογούν ότι κατά τη στιχομυθία του Ιησού (πριν τον αναγνωρίσουν) με τους δύο προς Εμμαούς (όταν του διηγούνται τα συμβάντα), δεν αναφέρεται η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού στις μυροφόρες; Στο ότι «*οι μαρτυρίες των γυναικών θεωρήθηκαν κενές περιεχομένου*». Η περίπτωση των δύο προς Εμμαούς αναφέρεται από τον Λουκά. Όπως επίσης αναφέρεται και η αγγελοφάνεια στις μυροφόρες. Οι απόστολοι απιστούσαν σε αυτήν την μαρτυρία. Πουθενά στο συγκεκριμένο ευαγγέλιο δεν αναφέρεται ότι ο αναστημένος Ιησούς παρουσιάστηκε ξεχωριστά στις μυροφόρες. Αν οι μυροφόρες τον έβλεπαν, θα το ανέφεραν οι δύο προς Εμμαούς. Δεν το αναφέρουν. Αναφέρουν μόνο την αγγελοφάνεια, για την οποία βέβαια απιστούν. Συνεπώς, εφόσον αναφέρουν την αγγελοφάνεια, γιατί να μην αναφέρουν και την εμφάνισή του σε αυτές; Διότι κάτι τέτοιο δεν υπάρχει στην εκδοχή του Λουκά.

Άρα, βλέπουμε για άλλη μια φορά, ότι η σύνθεση δημιουργεί ένα νέο ευαγγέλιο, το οποίο έχει τεράστιες διαφορές αν συγκριθεί με τα επιμέρους ξεχωριστά ευαγγέλια που μελετούμε.

Απάντηση νεοαπολογητών 9.

Ο αναγνώστης μπορεί να παρακολουθήσει τους συλλογισμούς των νεοαπολογητών στον τρίτο μέρος του άρθρου τους.

Εδώ θα εξετάσουμε που ακριβώς παρουσιάστηκε ο Ιησούς για πρώτη φορά. Η απάντηση που δίνουν είναι άμεσα συνυφασμένη με την απάντησή τους στο ερώτημα 8. Συνεπώς, δεν είναι ανάγκη να επαναληφθώ. Θα απαντηθεί μόνο η αναφορά του Ματθαίου στην Γαλιλαία.

Ας δούμε τις αναφορές για τη συνάντηση του Ιησού με τους μαθητές στην Γαλιλαία. Στον Μάρκο αναφέρεται: «*ὕπάγετε εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν• ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε καθὼς εἶπεν ὑμῖν καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου εἶχεν δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις• καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γὰρ*» (16:7-8). Εκεί ακριβώς, τελειώνει το ευαγγέλιο αυτό. Το υπόλοιπο είναι μεταγενέστερη προσθήκη.

Στον Λουκά, ο Ιησούς εμφανίζεται εκεί που ήσαν μαζεμένοι οι ένδεκα και οι συν

αυτοίς (στην Ιερουσαλήμ), ακολουθούν λόγοι του Ιησού περί του ότι πράγματι αναστήθηκε, και τους οδήγησε έξω από την Ιερουσαλήμ (έως εις Βηθανίαν), όπου έγινε και η ανάληψη.

Στον Ματθαίο, οι γυναίκες παίρνουν το μήνυμα και από τους αγγέλους, και από τον ίδιο τον Ιησού (24:6-10). Αφού παρεμβάλλει την ιστορία με τους φύλακες του τάφου, συνεχίζει δείχνοντας τους έντεκα να πηγαίνουν στη Γαλιλαία (24:16).

Ας υποθέσουμε (όπως ισχυρίζονται οι νεοαπολογητές), ότι η μαρτυρία των μυροφόρων δεν έγινε πιστευτή (παρότι δεν προκύπτει κάτι τέτοιο από τον Ματθαίο, αλλά και ο Μάρκος είναι ξεκάθαρος στο ότι δεν είπαν τίποτα σε κανένα) και ότι οι μαθητές περίμεναν στα Ιεροσόλυμα και δεν ξεκίνησαν για τη Γαλιλαία για τις επόμενες οκτώ ημέρες, κατά τη σύνθεση των νεοαπολογητών. Ας υποθέσουμε ακόμα, ότι ο Ιησούς έπρεπε να πείσει όλους τους μαθητές για την ανάστασή του (εφόσον δεν πίστεψαν τις γυναίκες) και ότι τελικά ξεκινούν για τη Γαλιλαία αφού πίστεψε και ο Θωμάς. Πώς χωρούν όλα αυτά στην διήγηση του Λουκά που όλα συμβαίνουν την ίδια μέρα, ο οποίος μας τα παρουσιάζει όλα με σειρά και με τάξη; Πότε πάνε στη Γαλιλαία σύμφωνα με το «κατά Λουκάν»; Πού αναφέρεται η συνάντηση στην Γαλιλαία στο «κατά Ιωάννην»; Η όλη διαδικασία μοιάζει με την διάλυση διάφορων ψηφιδωτών, και στη συνέχεια με τη κατασκευή ενός νέου, με ψηφίδες από τα προηγούμενα. Η νέα εικόνα έχει μεν κομμάτια των προηγούμενων εικόνων, αλλά η εικόνα δεν είναι η ίδια.

Απάντηση νεοαπολογητών 10.

Η δέκατη απάντησή τους αφορά πού είδαν οι μαθητές τον Ιησού για πρώτη φορά. Στην Γαλιλαία ή στην Ιερουσαλήμ; Με βάση τη προηγούμενη απάντησή τους, οι μαθητές πρωτοείδαν τον Ιησού στην Ιερουσαλήμ και αφού πείστηκαν για την ανάσταση, τον είδαν για δεύτερη φορά στη Γαλιλαία. Αυτό συνέβη τουλάχιστον οκτώ μέρες μετά. Προσέξτε τι κάνουν. Ενώνουν τέσσερις διαφορετικές διηγήσεις ή εκδοχές. Α) Την αναφορά σε Ιερουσαλήμ και Γαλιλαία (Μάρκος), Β) την αναφορά μόνο στη Γαλιλαία (Ματθαίος), Γ) την αναφορά μόνο στην Ιερουσαλήμ (Λουκάς), και Δ) την αναφορά μόνο στην Ιερουσαλήμ και την παραμονή σε αυτήν για τουλάχιστον οκτώ ημέρες. Όμως, αυτό το τελευταίο δεν αναφέρεται στους άλλους τρεις. Όπως επίσης δεν αναφέρεται στον Ματθαίο η συνάντηση στην Ιερουσαλήμ, και αντιστοίχως δεν αναφέρεται στον Λουκά καμία συνάντηση σε όρος της Γαλιλαίας. Και το ερώτημα είναι, γιατί; Εφόσον γράφονται σε διαφορετικές εποχές και με διαφορετικούς αποδέκτες, γιατί να μεταφέρουν διαφορετικά κομμάτια του ίδιου πάζλ; Και καλά το τέταρτο ευαγγέλιο που είναι

διαφορετικό. Αλλά γιατί αυτό να συμβαίνει στους τρεις συνοπτικούς που έχουν πάρα πολλούς κοινούς στίχους; Η απάντηση είναι απλή: Διότι είναι διασκευές μιας πρότυπης «ιστορίας» την οποία τροποποιεί ο καθένας σύμφωνα με όσα έχει ακούσει. Και κυρίως, ότι ακόμα ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ότι αυτά τα επιμέρους κείμενα κάποτε θα αποτελούσαν τον κορμό ενός βιβλίου, την Κ. Διαθήκη και ότι θα μπορούσαν να γίνουν αντικείμενο σύγκρισης μεταξύ των.

Το ότι τον είδαν στη Ιερουσαλήμ αναφέρεται στο πλαστογραφημένο τμήμα του «κατά Μάρκον» (16:14), Σε αυτό το τμήμα, δεν φαίνεται να πηγαίνουν στη Γαλιλαία, παρότι στον στίχο 7 (στο θεωρούμενο «γνήσιο» τμήμα) ο Ιησούς τους είχε παραγγείλει δια των μυροφόρων να συναντηθούν στη Γαλιλαία. Στο «κατά Ματθαίον», δίδεται δύο φορές η εντολή να πουν οι μυροφόρες στους μαθητές ότι θα συναντήσουν τον Ιησού στη Γαλιλαία (28:7/ 9-10). Στον στίχο 16, πορεύονται και τον συναντούν εκεί, σε όρος. Όμως ΔΕΝ έχουν πειστεί όλοι. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς των νέο- απολογητών, που πρέπει να εντάξουν τις επιπλέον εμφανίσεις του Ιησού που διηγείται ο Ιωάννης, και που λένε ότι ο Ιησούς περίμενε τουλάχιστον οκτώ μέρες εμφανιζόμενος σε αυτούς μέχρι να πεισθούν όλοι τους, και ότι μόνο εφόσον πείστηκαν μετέβησαν όλοι μαζί στη Γαλιλαία. Γράφει όμως ο Ματθαίος: *«Οί δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ• οἱ δὲ ἐδίστασαν»* (28:16-17). Δεν γίνεται λόγος για την Ιερουσαλήμ. Στο «κατά Λουκάν», ο Ιησούς τους συναντά στην Ιερουσαλήμ (24:33-36), και δεν γίνεται καμία αναφορά για μετάβαση στη Γαλιλαία. Στο «κατά Ιωάννην» ο Ιησούς εμφανίζεται στους μαθητές στην Ιερουσαλήμ (20:19), μετά πάλι από οκτώ μέρες στον Θωμά που έλειπε αρχικά (20:26) και στο τελευταίο κεφάλαιο αναφέρονται επιπλέον εμφανίσεις. Καμία αναφορά σε μετάβαση στη Γαλιλαία. Ας δούμε πότε συμβαίνουν αυτά. Στο πλαστογραφημένο μέρος του Μάρκου, τους συναντά μετά την αναγνώρισή του από τους δύο προς Εμμαούς (16:12-14). Στον Ματθαίο δεν μας προσδιορίζεται το πότε, αλλά από την διήγηση, φαίνεται ότι χρειάστηκε χρόνος από τη στιγμή που πληροφορούνται από τις γυναίκες μέχρι να μεταβούν στην Γαλιλαία που απέχει πολλά χιλιόμετρα. Στον Λουκά, στο κεφάλαιο 24, περιγράφονται τα γεγονότα όλης της ημέρας από τα χαράματα μέχρι και το βράδυ. Το κεφάλαιο ξεκινά με τις μυροφόρες να επισκέπτονται τον τάφο τα βαθιά χαράματα (1-8), να επιστρέφουν στους αποστόλους λίγο μετά (9-10), να μην τις πιστεύουν αλλά ο Πέτρος να τρέχει στον τάφο (11-12). Στους στίχους 13- 32 το περιστατικό με τους δύο προς Εμμαούς, όπου είμαστε προς την εσπέρα (29). Η επιστροφή τους την ίδια ώρα προς τους αποστόλους την ίδια ώρα για να τους

διηγηθούν τα συμβάντα, όπου τους βρίσκουν συναγμένους στην Ιερουσαλήμ (στ. 33-35), την εμφάνιση του Ιησού ενώ οι δύο προς Εμμαούς τους διηγούνταν (36-48). Στο εδάφιο 49 τους παραγγέλλει να μείνουν στην Ιερουσαλήμ. Στα τελευταία χωρία (50-53), τους οδηγεί στη Βηθανία, από όπου και αναλαμβάνεται. Οι τελευταίοι στίχοι είναι που προβληματίζουν τους μελετητές, καθώς φαίνεται ότι έρχονται σε αντίθεση με το δεύτερο βιβλίο του ίδιου συγγραφέως. Στις «Πράξεις» αναφέρεται ότι στον πρώτο λόγο (δηλαδή στο «κατά Λουκά» ευαγγέλιο), έγινε μνεία των έργων και των διδασκαλιών του Ιησού από την έναρξη της δημόσιας δράση του μέχρι την ημέρα της αναλήψεως. Το διάστημα όμως από την ανάσταση μέχρι και την ανάληψη, είναι σαράντα μέρες (1:1-3). Το πρόβλημα επιτείνεται καθώς για την ανάληψη ως γεγονός, δεν έχουμε πληροφορίες από άλλες πηγές.

Το χωρίο στο «κατά Λουκάν»: «Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν **καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν**» (24:50-51).

Η έντονη γραφή, σύμφωνα με τους ειδικούς, είναι προσθήκη. Δεν υπάρχει στα αρχαιότερα χειρόγραφα. Το εμβόλιμο αυτό μέρος γράφτηκε για να τονιστεί ότι ο Ιησούς ανελήφθη με το σώμα του, προς απάντηση σε διδασκαλίες που δεν δέχονταν την ανάσταση του σώματος. Επίσης, η εμβόλιμη φράση δεν υπάρχει πουθενά αλλού στο ευαγγέλιο του Λουκά (πρβλ. «Παραφράζοντας τα λόγια του Ιησού», σ. 225 Έρμαν Μπάρτ). Χωρίς την εμβόλιμη φράση, δεν έχουμε καμία διήγηση περί της αναλήψεως ως γεγονότος. Απομακρύνθηκε από αυτούς, χωρίς ακόμα να αναληφθεί, καθώς αυτό έγινε σαράντα μέρες μετά. Σε όλο αυτό το διάστημα, τους εμφανιζόταν περιστασιακά. Η ιστορία της αναλήψεως εφευρίσκεται επειδή στα προηγούμενα ευαγγέλια δεν είχε γίνει σχετικός λόγος, και έπρεπε με κάποιο τρόπο να δικαιολογηθεί το γεγονός ότι ο Ιησούς δεν ήταν πλέον μαζί τους. Ωστόσο, στο βιβλίο των «Πράξεων», ο συγγραφέας του είναι σαφής ότι στον πρώτο λόγο (στο ευαγγέλιο) είχε συμπεριλάβει την ανάληψη. «Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην **περὶ πάντων ᾧ Θεόφιλε ᾧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν ἄχρι ἣς ἡμέρας** ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου οὗς ἐξελέξατο **ἀνελήφθη**» (1:1-2). Με βάση αυτό, οι ερευνητές οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι υπήρξε επιπλέον αφαίρεση του τμήματος αυτού από τους αντιγραφείς. Πρώτα έγινε η προσθήκη για δογματικούς λόγους, και έπειτα η αφαίρεση των αρχικών αναφορών του Λουκά, για λόγους εναρμόνισης με το υπόλοιπο κείμενο (πρβλ. «Ορθόδοξη παράφραση των Γραφών», σ. 227-232, Έρμαν Μπάρτ). Όπως διαπιστώνουμε, οι νέο-απολογητές, προσπαθούν να

συνενώσουν όχι μόνο κείμενα που περιέχουν αντιφάσεις, αλλά που είναι επιπλέον αλλοιωμένα και παραχαραγμένα.

Τέλος, να υπογραμμιστεί ότι κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά για ποιόν λόγο μετέβησαν στην Γαλιλαία. Ο αρχιμανδρίτης και καθηγητής στο πανεπιστήμιο Αθηνών Βασίλειος Στεφανίδης, γράφει ότι θα ήταν φυσικότερο αν μετά τη σύλληψη του Ιησού, οι μαθητές έφευγαν από την Ιερουσαλήμ και πήγαιναν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Μετά την ανάσταση, ο Ιησούς θα αναζωπύρωνε τις μεσσιανικές ελπίδες των μαθητών, δια των εμφανίσεών του σε αυτούς. Τα ευαγγέλια όμως, συνεχίζει, λένε ότι αυτά συνέβησαν στην Ιερουσαλήμ. Η άποψη του Schwitzer είναι ότι μετέβησαν εκεί κατά πρόρρηση του Ιησού περί της Δευτέρας Παρουσίας του. Όπως εξηγεί ο Στεφανίδης, ο διακεκριμένος ξένος θεολόγος οδηγήθηκε σε αυτό το συμπέρασμα από το «κατά Μάρκον» ευαγγέλιο. Συμπληρώνει ο Στεφανίδης, ότι αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη γενικότερη ιδέα ότι η παρουσία θα γίνονταν στην Ιερουσαλήμ. Και συμπεραίνει ότι «ο σκοπός της μεταβάσεως ταύτης μένει σκοτεινόν σημείον» (Εκκλησιαστική ιστορία, σ. 27-28).

Απάντηση νεοαπολογητών 11, 12, και 13.

Η ενδέκατη σχετίζεται με το αν ήταν ή όχι αναγνωρίσιμος μετά την ανάσταση. Η δωδέκατη, περί της φύσεως του σώματός του. Η δέκατη τρίτη, πόσες φορές τον είδαν αναστημένο οι μαθητές. Θεωρώ ότι πράγματι εδώ, δεν υπάρχει κάποια αντίφαση στις τέσσερις εκδοχές του ευαγγελίου. Οι συγγραφείς έχουν προ οφθαλμών ένα σώμα «αναβαθμισμένο», το οποίο μπορεί να γίνεται αναγνωρίσιμο ή μη κατά βούληση. Ωστόσο, αυτές οι εμφανίσεις δεν γίνονται ενώπιον των εναντίων. Τί πιο απλό από το να εμφανιστεί κατά τον ίδιο τρόπο στον Πιλάτο και τους θρησκευτικούς άρχοντες. Ακόμα, και ενώπιον του λαού που τον αρνήθηκε. Η πίστη δεν εκβιάζεται, όπως δεν εκβιάστηκε και στην περίπτωση του Παύλου που ενώ ήταν διώκτης, είδε τον Ιησού και συνομίλησε μαζί του στην πορεία του κατά τη Δαμασκό. Όπως δεν εκβιάστηκε η πίστη των αποστόλων που βρέθηκαν στην ίδια κατάσταση απιστίας με τους υπόλοιπους, τους εκτός κύκλου. Εάν ο Ιησούς εμφανίζονταν μετά την ανάστασή του σε όλους αυτούς που τον αρνήθηκαν, θα τους έδειχνε το τεράστιο σφάλμα τους, θα γίνονταν ευρέως γνωστό το γεγονός, και οπωσδήποτε θα υπήρχαν αναφορές για αυτό έξω από τα κείμενα της Καινής Διαθήκης. Επειδή όμως τίποτα από αυτά δεν έγινε, και επειδή η συγγραφή διηγημάτων δεν είναι ότι το δυσκολότερο υπάρχει, συνυπολογίζοντας και το γεγονός ότι αυτά δεν υπάρχουν στο γνήσιο μέρος του Μάρκου (που είναι το πρώτο ευαγγέλιο χρονικά) αλλά στο πλαστογραφημένο, οδηγούμαστε μοιραία στο

συμπέρασμα ότι τίποτα από αυτά δεν είναι στην πραγματικότητα γεγονός. Και ενώ λοιπόν ορθά λένε οι νεοαπολογητές ότι δεν υπήρχε δέσμευση από πλευράς του Ιησού πάνω σε αυτά, ΥΠΗΡΧΕ όμως η δέσμευση να τηρήσει τα ίδια του τα λόγια, όταν έλεγε στο θρησκευτικό συνέδριο που τον καταδίκασε, ότι από τότε θα τον έβλεπαν να κάθεται στα δεξιά της δυνάμεως (υπονοώντας ότι θα τον έβλεπαν αναστημένο, θα τον αναγνώριζαν, και θα έβλεπαν την ανάληψή του), και να έρχεται επί των νεφελών του ουρανού (υπονοώντας την Δευτέρα παρουσία του).

Απάντηση νεοαπολογητών 14.

Η επόμενη αφορά τον αριθμό των μαθητών, όταν εμφανίστηκε ο Ιησούς σε αυτούς. Γράφουν οι νεοαπολογητές: *«ο Παύλος, από τις διάφορες εμφανίσεις του Ιησού που γνωρίζει, επιλέγει συνειδητά να αναφέρει στο Α΄ Κορ. 15,5 αυτές στον Πέτρο και στον βασικό κύκλο των μαθητών, καθώς στην επιστολή του σκοπεύει να δώσει την επίσημη μαρτυρία της πρώτης Εκκλησίας για την Ανάσταση, με αναφορά στα ηγετικά της πρόσωπα»*.

Αυτό το γράφουν για να δικαιολογήσουν την απουσία των μυροφόρων στην λίστα του Παύλου. Ο Παύλος γράφει πριν τη δημιουργία των τεσσάρων κανονικών ευαγγελίων. Και γράφει ακριβώς αυτό που του έχει παραδοθεί από τους άλλους (καθώς δεν ήταν αυτόπτης σε τίποτα). Αν λοιπόν ήξερε αλλά δεν ανέφερε τις μυροφόρες εξαιτίας του ότι δεν τις θεωρούσε ότι ανήκουν στο βασικό κύκλο του Ιησού, τότε όχι μόνο σφάλει, αλλά επιπλέον ΑΣΕΒΕΙ. Ασεβεί διότι έρχεται αντιμέτωπος με τη βουλή του ίδιου του Ιησού, ο οποίος αποφάσισε να τιμήσει αυτές πριν από όλους τους μαθητές με την εμφάνισή του σε αυτές. Και αν εκείνοι απίστησαν στα λόγια τους, αυτό θα έπρεπε να είναι για τον Παύλο αρνητικό παράδειγμα. Θα έπρεπε να συμπορευθεί με την γνώμη του αρχηγού της Εκκλησίας που είναι ο Ιησούς και όχι οι επίσημοι. Όμως δεν αναφέρει τις μυροφόρες όχι για το λόγο που μας λένε οι νεοαπολογητές, αλλά διότι ΔΕΝ γνώριζε. Και δεν γνώριζε, διότι η ιστορία με τις μυροφόρες είναι έξω από τις αρχικές παραδόσεις. Διότι τι επισημότητα θα μπορούσε να έχει το ανώνυμο πλήθος των πεντακοσίων και άνω αδελφών; (Α Κορινθίους, 15:3-7).

Επίσης υποστηρίζουν ότι η αναφορά του Παύλου στους «Δώδεκα» δεν είναι καταμέτρηση, αλλά τίτλος. Δηλαδή, η αναφορά αυτή υπονοεί την ομάδα των μαθητών, χωρίς να περιλαμβάνεται ο Ιούδας που αυτοκτόνησε νωρίτερα. Ο Παύλος όμως πουθενά στα γραπτά του δεν κάνει μνεία στην αυτοκτονία του Ιούδα. Όταν μιλάει για τον μυστικό δείπνο, γράφει: *«εγώ γαρ παρέλαβον από του Κυρίου ο και παρέδωκα υμίν ότι ο Κύριος Ιησούς εν τη νυκτί η παρεδίδετο έλαβεν*

άρτον...» (ο. π. 11:23). Μεταγενέστερα, υπήρξαν τουλάχιστον τρεις εκδοχές του τέλους του Ιούδα. Μάλιστα, δύο από αυτές είναι καταγεγραμμένες στην Κ. Διαθήκη. Κατά τη πρώτη, ο Ιούδας μεταμελείται και επιστρέφει το ποσό. Επειδή όμως είναι χρήματα προδοσίας, οι ιερείς δεν τα βάζουν το θησαυροφυλάκιό τους, αλλά με αυτά αγοράζουν έναν αγρό για να θάβουν εκεί τους ξένους («κατά Ματθαίον» 27:3-8). Κατά τη δεύτερη, ο Ιούδας αγόρασε με τα χρήματα αυτά χωράφι, και κάποια μέρα έπεσε με την κοιλιά και χύθηκαν έξω τα εντόσθιά του («Πράξεις» 1:16-18). Κατά την τρίτη, το σώμα του Ιούδα πρήστηκε κατά θεία τιμωρία, εξαιτίας της ασέβειάς του. Έμεινε έτσι επί πολύ καιρό, ώσπου άρχισε να σαπίζει ζωντανός. Αυτά αναφέρονται από τον Παπία Ιεραπόλεως, στο χαμένο σύγγραμμά του «εξηγήσεις Κυριακών λογίων», απόσπασμα του οποίου διασώζει ο Απολλινάριος. Ο Απολλινάριος μάλιστα δηλώνει ότι η εκδοχή του απαγχονισμού του Ιούδα με αυτό που αναφέρουν οι «Πράξεις» είναι ασύμβατο, και ότι η δεύτερη εκδοχή θα ταίριαζε καλύτερα σε αυτό που μαρτυρεί ο Παπίας.

Κατά την παράδοση, ο Παπίας συναναστράφηκε με τον Ιωάννη και τον Πολύκαρπο, και στο έργο του κατέγραψε όλες τις πρώιμες παραδόσεις του Χριστιανισμού. Η μελέτη του έργου του θα είχε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για την γνωστοποίηση των αρχικών χριστιανικών πεποιθήσεων. Δυστυχώς όμως, υπάρχουν μόνο λίγα αποσπάσματα.

Επίσης, παρουσιάζουν χωρία από το «κατά Ιωάννην», στα οποία γίνεται αναφορά στους «δώδεκα» παρότι ο Ιούδας απουσιάζει. Όμως, στο συγκεκριμένο ευαγγέλιο, πουθενά ΔΕΝ αναφέρεται ότι ο Ιούδας πέθανε. Η δε προδοσία, αν παρατηρήσουμε προσεκτικά τα γραφόμενα, φαίνεται πολύ θεατρική. Τους λέει ότι θα τον προδώσει εκείνος στον οποίο θα δώσει το βαμμένο στο ζυμό τεμάχιο του άρτου. Και το δίνει στον Ιούδα. Δηλαδή, τους τον έδωσε στο πιάτο! Και όμως δεν κατάλαβαν αυτά τα ξεκάθαρα λόγια του Ιησού (13:21-30). Στα υπόλοιπα όμως ευαγγέλια που καταγράφεται ο θάνατος του Ιούδα, μετά το θάνατό του, πουθενά δεν υπάρχει ο τίτλος «δώδεκα». Απεναντίας, ο Ματθαίος αναφέρει «οι δε ένδεκα μαθηταί» (28:16), ο Μάρκος (στο πλαστογραφημένο) «ύστερον ανακειμένοις αυτοίς τοις ένδεκα εφανερώθη» (16:14), ο Λουκάς «απήγγειλαν ταύτα πάντα τοις ένδεκα και πάσι τοις λοιποίς» (24:9). Μάλιστα από αυτό το τελευταίο, συμπεραίνουμε ότι ως έκφραση επισημότητας αναφέρεται η φράση «τοις ένδεκα».

Απάντηση νεοαπολογητών 15.

Σχετίζεται με το αν ήθελε ο Ιησούς να τον αγγίζουν ή όχι. Και πάλι, θεωρώ ότι επειδή αναφέρονται όλες οι περιπτώσεις στα ευαγγέλια, αυτό δεν αποτελεί

αντίφαση. Για παράδειγμα, στο «κατά Ιωάννην» ο Ιησούς δεν δέχεται να τον αγγίξει η Μαγδαληνή, προτείνει όμως στον Θωμά το αντίθετο. Όμως, όλα αυτά συμβαίνουν μόνο σε αυτούς που ανήκουν στο συγκεκριμένο κύκλο μαθητών και μαθητριών. Δεν συμβαίνει στους έξω, οπότε ίσως να είχε και μεγαλύτερη ισχύ για μας.

Απάντηση νεοαπολογητών 16.

Η ερώτηση αφορά στο πόσες μέρες μετά την ανάσταση έγινε η ανάληψη. Στο «κατά Ιωάννην», δεν γίνεται λόγος περί της αναλήψεως ως γεγονός. «*ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον*» (6:62). Ο Ιησούς απευθύνεται στους μαθητές του σε χρόνο ΕΝΕΣΤΩΤΑ. Ούτε ως γεγονός που θα γίνει το λείει, ούτε στο ευαγγέλιο αυτό περιγράφεται τέτοιο γεγονός. Αν μπορούμε στη λογική ότι δεν αναφέρεται επειδή ήταν γνωστή, τότε απαντάμε ότι γνωστή ήταν και η σταύρωση και η ανάσταση, και όμως επαναλαμβάνονται στο «κατά Ιωάννην», έστω και με διαφορετικές εκδοχές. Πρέπει να καταλάβουν επιτέλους οι νεοαπολογητές, ότι τέτοια «λογική», δηλαδή δικαιολόγηση της παραλήψεως κεντρικών γεγονότων από τις διηγήσεις (ενώ υπάρχουν άλλες αναφορές σε μη κεντρικά συμβάντα), ικανοποιεί μόνο τους ίδιους. Δεν μπορεί ο Ιωάννης να μην αναφέρει την ανάληψη επειδή έχει ήδη αναφερθεί από τους τρεις προηγούμενους και είναι γνωστή, ενώ αναφέρει την ιστορία με τον πολλαπλασιασμό των πέντε ιχθύων, η οποία έχει ήδη αναφερθεί στα τρία κανονικά ευαγγέλια που προηγήθηκαν.

Ούτε στο «κατά Μάρκον» ευαγγέλιο αναφέρεται η ανάληψη ως γεγονός. Μόνο στο πλαστογραφημένο μέρος. Αλλά ούτε στο «κατά Ματθαίου» αναφέρεται ως γεγονός. Ίσα- ίσα, εκεί φέρεται να ανακοινώνει ο Ιησούς ότι το θρησκευτικό συνέδριο θα έβλεπε την ανάληψη. Κάτι που βέβαια, δεν έγινε! (26:64). Ούτε όμως η γενεά εκείνη τον είδε! (24:30). Όσον αφορά το «κατά Λουκά» και το βιβλίο των «Πράξεων», παραπέμπω τον αναγνώστη στην απάντηση «δέκα». Με βάση τις δικές μου έρευνες, θεωρώ ότι σύμφωνα με τον Λουκά, η ανάληψη φέρεται να «έγινε» σαράντα μέρες μετά την υποτιθέμενη ανάσταση.

Απάντηση νεοαπολογητών 17.

Όσον αφορά τη λήψη του Αγίου Πνεύματος, έχουμε την αναφορά του Ιωάννη: «*ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς*» (16:7). Έχουμε επίσης: «*καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς **Λάβετε πνεῦμα ἅγιον***» (20:22). Δηλαδή, επιφοίτηση πριν ἀπέλθει ο Ιησούς, δεν έχουμε. Όμως, ενώ στο «κατά Ιωάννην» έχουμε ξεκάθαρη αναφορά, οι νεοαπολογητές ισχυρίζονται ότι εδώ απλά

έχουμε δόση «μερικής χάρης». Γράφουν χωρίς ντροπή: «Όπως ερμηνεύει ο άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς: **«Μερικὴν** του πνεύματος ενέργειαν διά του εμφυσήματος έδωκεν».

Και το κάνουν αυτό διότι θέλουν να τα ταιριάξουν με όσα αναφέρονται στο βιβλίο των «Πράξεων», όπου η επιφοίτηση λαμβάνει χώρα δέκα μέρες μετά την ανάληψη του Ιησού. Αλλά ο Ιωάννης μιλάει για λήψη αγίου Πνεύματος. Ολόκληρη, όχι...μισή! Δείτε πόσο απλά γίνονται τα πράγματα, όταν δούμε τα κείμενα ξεχωριστά το ένα από το άλλο. Δεν συμφέρει τους απολογητές βέβαια, αλλά όμως η αλήθεια είναι απλή. Ας θυμηθούμε ότι ο Ιησούς είπε στην Μαγδαληνή να μην τον αγγίξει, διότι ακόμα δεν ανέβηκε στον πατέρα του. Δηλαδή, ακόμα δεν απήλθε. *«λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Μαρία στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ Ῥαββουνι ὁ λέγεται Διδάσκαλε λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Μή μου ἅπτου οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου»* (20:16-17). Στα επόμενα εδάφια, τους δίνει την επιφοίτηση (στ. 22). Στο μεσοδιάστημα, όταν έλειπε, έλειπε διότι πήγε στον πατέρα. Για αυτό, όταν κατέβηκε, όχι μόνο τους έδωσε την επιφοίτηση, αλλά επίσης επέτρεψε στον Θωμά να τον αγγίξει. Δένουν όλα πολύ ωραία όταν εξετάζονται τα κείμενα μεμονωμένα. Χωρίς τις διαστρεβλώσεις των νεοαπολογητών και των «αγίων» τους. Το πρόβλημα αρχίζει όταν βρεθούν στην δυσάρεστη (για αυτούς) θέση να ταιριάζουν τα επιμέρους κείμενα. Να μην λησμονούμε ποτέ, ότι αυτά γράφτηκαν σε διαφορετικές μεταξύ των περιόδους, αλλά και σε εποχές που ήταν σχεδόν αδύνατο για τον πιστό να βάλει κάτω τα κείμενα και να προχωρήσει άμεσα σε συγκρίσεις.

Σας ευχαριστώ για τον χρόνο σας.

Διομήδης